

A
MUNKÁCSI VÁR,

MINT
ORSZÁGOS FEGYINTÉZETRŐL

IRTA:
TÖRÖK KALMÁN.
PROVINCZESI IGAZGATÓ.

MUNKÁCS,
NYOM. PARRAS KÁLMÁN KÖNYVTOMÁSAJÁRAN
1892.

A

MUNKÁCSI VÁR,

MINT ORSZÁGOS FEGYINTÉZETRŐL.

IRTA:

TÖRÖK KÁLMÁN,

FEGYINTÉZETI IGAZGATÓ.

MUNKÁCS,
NYOMATOTT FARKAS KÁLMÁN KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.
1892.

BEVEZETÉS.

A „Munkácsi vár“ mint országos fegyintézet állapotáról eddigelé bővebb jelentés nem tétetett, ezért határoztam el az 1891. évről szöllő igazgatói évi jelentésemet ezuttal nem csak az 1891. évi, hanem a mult 1889. és 1890. évi sőt a megelőző időszakokból is meritett adatokkal kibővitve előterjeszteni.

A vár régi dicsőségteljes multjáról, a szabadsághősök itteni küzdelmeiről, nem ide illő dolog volna megemlékezni. — Ez az időszak, a mult század és a vár jelenlegi rendeltetése valóságos anachronismus. A szabadság hősök küzdelmeinek szintere volt e régi vár a közel mult században, azután a szabadság hősök börtöne lett, és most orsz. fegyintézet, a melynek rendeltetése a közbüntetéseket befogadni.

Biztos áttekintést nyujtani egy országos fegyintézet beléletének és fejlődésének haladásáról, — csekély egyéni véleményem szerint, — csak azután lehetséges, ha azon intézetet, a mely vezetésünkre van bizva, több éven át megfigyelhettük, annak korszerinti állapotát ismerjük és számot vetünk az eszközökkel és viszonyokkal, a melyektől azon intézetnek fejlődése függ. A tapasztalás nyujthat ugyan módot, az időközi haladás és fejlődés megítélésére, de alapos tájékozottságot csak a közvetlenség és összehasonlítás adhat. Ha birjuk az alapot, akkor megtudjuk itélni, hogy az intézeti rendben és állapotokban valódi, vagy csak némi javulás jelezhető.

A munkácsi országos fegyintézetben annak keletkezésétől fogva három korszakot különböztethetünk meg. Az első korszak az 1855—6-ik évtől 1867—8. évig terjed és magába foglalja az abszolút uralom kezelésének, a terrorismus elvein alapuló korszakát. Ez a korszak az erkölcsi javítás tekintetében silány és kietlen, eredményeiben gyászos, s utóhatása semmi okszerüséget sem hagyott és mutathat föl. A második korszak 1867—8. évtől 1888. év végéig különböztethető meg. Ezen idő leforgása alatt a rohamos fejlődést és a kor igényei folytán fellépett humanismust látjuk uralomra jutni. A humanistikus irányzat vessző paripáján el is jutottunk odáig, hogy az embert kerestük mindenütt, de nem találtuk meg sehol sem. A maga sajátságos gyarlóságaival kötködő

korszak az experimentatiók korszaka volt. Hogy az adott és létező viszonyok közt a munkácsi orsz. fegyintézet mennyire haladt, s hogy a fejlődés processusa megfelelt-e a várakozásnak, erre nézve elég biztos adat a jelen, a mely a multból és annak tapasztalásai alapján kezd kibontakozni.

Az új eszmekör és individuális befolyásnak jó akaratu törekvés mellett sikerült, a teritorialis nehézségek mellett annyit kivívni, hogy ezt a második korszakot bátran a teremtés és félsiker korszakának jelezhetjük. Az erkölcsi emberséges irányzat küzdelme ha egyebet nem, legalább anyagi sikert eredményezett.

A harmadik korszak 1889. évtől a jelen. Hogy mért jelzem a harmadik korszak kezdetét épen ezen időtől óta, és miért nem előbb, ez nem az egyéni hiúság kifolyása, hanem az, hogy a sok tekintetben tulhajtott idealismus, mely a második korszakot kiválóan jellemezte, ekkor szünt meg és kezdetét vette egy realisabb irány és törekvés, a mely a multak tapasztalásain okulva, az intézménynek félre ismerhetetlenül újabb korszakát jelzi.

És végül azért említem a harmadik korszakot 1888. után és nem előbb, mert hiszen felsőbb helyről is csak most lett dokumentálva, hogy az intézeti rendben és beléletének fejlődésében legalább némi javulás tapasztaltatott. Hogy ezt a korszakot jellemezhessem, hogy az eseményeket részletezve bonczolhassam, és hogy a fejlődés kezdetét megvilágosithassam, korhűséggel és elfogulatlanul, erre a nehéz kísérletre erős elhatározással jutottam.

Azon időtájban, a mikor a munkácsi országos fegyintézet vezetését átvettem, a fejlődést azon stadiumban találtam, hogy itt mint mindenütt észlelhető volt, a fennebb leirt korszak individualis jellege. Keserü tapasztalások és csalódások által megrostált és megtört lélekkel magam is azok közzé tartozván, a kik az experimentatiók korszakából bontakoztak ki, új irányt, új fordulatot óhajtottam adni a dolgok rendjének, a melvtől utóvégre sikert remélni és kibontakozni is lehet.

Nevezhetném a közel mult korszakot a tullitáló lelkesedés korszakának is mert gyöngeségeivel a humanismus jellegét képviseli ugyan, de a józan ember ismeret hijjával, fegyenczeket neveltünk a pálya diszére hivatalnokokká, tulcsigázott igényeket támasztottunk, a tanítás körét kiterjesztettük, még a polgári iskolák határain túl is, szóval a nagy lelkesedés, a melylyel beteges humanismusnak csufoltuk a közel multakat, megteremtette azt a szerencsétlen korszakot, — a Renkó Kálmánok és Oroszlán Palik jól nevelt korszakát, — a melylyel volt alkalmam bőven megismerkedni. Ezt a korszakot én nem óhajtottam vissza, és épen ezért nagy sulyt fektettem mindjárt kezdetben az iskolára és divatba hoztam a felnöttek oktatását célzó felolvasásokat. Hogy ennek

eredménye jelenleg az ítélő tehetség és gondolkozás mód megváltozása lett, az tagadhatatlan.

Az osztó igazságérzet hangján mondhatom, hogy az az intézet, a melybe végzetem vezérelt soha sem álhatott és nem is álhat meg ma sem a követelmények színvonalán.

Azonban ennek deczára, a tantervek reduktiója, a felnőttek helyes irányba terelt oktatása, az erkölcsi osztályozás morális presziója, a megérlelt és önérzetes anyag kezelés stb. ilyen dolgok közreműködésével legalább megközelítőleg el lett érve, hogy már nem tengődünk többé. hanem komolyan és láthatóbb sikerrel haladunk. Örömmre szolgál azt nyilvánithatni, hogy habár, ha még nem is egészen kielégítő, de legalább az intézeti rendben még is némi javulás jelezhető.

Alábbi jelentésem szerkesztésénél, a beosztást és sorrendet illetőleg, a magas igazságügy ministeriumnak, 1890. évről megjelent „Jelentése“ adta kezembe a vezér fonalat, és ennek nyomán bizvást reméllem, miként a munkácsi orsz. fegyintézetéről nyújtott jelen adatok eléggé érdekesek lesznek arra, hogy bármely oldalról biztos áttekintést nyujtsanak az intézeti állapotok alapos és minden oldalról kielégítőleg betekintheő elbirálására.

A munkácsi orsz. fegyintézet fekvése, épületeinek eredete és befogadási képessége.

Az 1889-ik évet közvetlenül megelőző időkben a munkácsi országos fegyintézetnél épült egy félemeletes épület, a melynek felső részében az asztalosok, alsó helyiségében a bodnárók (pintérek) munka helyisége van, — egy kosárkötő műhely. 1 ev. ref. imaház, a mely iskolának is használatik, — a magán zárka osztály és legutóbb az igazgatói lakás.

Az asztalos és bodnár műhely, a vár nyugoti sánczában, a kórház alatti bástya és várfal közé épült. A felső és alsó rész, egy-egy tágas munka helyiségből áll, a melynek térfogata összesen 306 köbméter, légürtartalma 948₀ négyzet méter. Egy munkásra 12 köbmétert számítva, foglalkoztatható benne 75 ember, foglalkozott benne 1891. év végén 56 munkás.

A kosárkötő műhely a felső vár sánc észak keleti részében, északra eső homlokzattal cseréppel fődött földszintes helyiség és egy jókora térség háttérét képezi. Belső légürtartalma 441.8 köbméter két részre osztva, de közfal által el nem választva. Befogadási képessége egy munkás fegyenczre 12 köbmétert számítva 36 főre tehető. Az 1891. év végén 48 egyén foglalkozott benne.

A ref. imaház, a középső — ugynevezett Rákóczy-téren levő épületek és udvar északi bástya falához ragasztott épület, homlokzatával délre fekszik és három kettős ablakkal világított eléggé tágas helyiség. Légürtartalma 321₄ köbméter. Az imaházat egyszerre látogató protestáns felekezeti hívek száma 60—80 fej közt váltakozik, míg iskola köteles fegyencz óránként 35—40 fordul meg benne. Két oldalt külön bejáratu kettős ajtóval van ellátva és könnyen szellőztethető francia stílusban épült.

A magánzárka osztály, ez már a kényyszer építkezés jellegét viseli magán, a Rákóczy-tér keleti oldalán elnyúló néhol több mint két méter szélességű várfal hosszában épült két bástya között helyezve. Erről elismerőleg nyilatkozni már csak azért sem lehet, mert csak 19 magán zárkat foglal magában, a melyek közül 5 teljesen sötét és csak 14-nek van némi derengő világosságot terjesztő ablaka. A zárkák nagysága, vagyis belterjedelme is különböző. A 19 magánzárka összes térfogata 138 köbméter a folyosóval együtt, a miből a sötét zárkákra alig 3 köbméter, a világos zárkákra pedig 3—5 köbméter esik. A magánzárkák összes légürtartalma az előttük elterülő folyosóval egybevetve, mert a zárkák ezen térről fűtetnek 962₈ köbmétert tesz. A zárkákban, természetesen a sötét zárkákat teljesen mellőzve, a fegyenczeknek másnemű foglalkozást nyújtani alig lehetséges, mint a fogszikkáló készítés és ha alkalom kínálkozik a tollu tépés, rendszeres foglalkoztatás itt, a világosság hiányossága és a hely szűk volta miatt ki van zárva. A 14 világos magán zárkába a fegyházbüntetés első időszakára eső magán elzárás, az 5 sötét magánzárkába a fegyelmi büntetések hajtának végre. Az 1891. év folytán 184, 692 letar-

tóztatási napot véve alapul, a beszállítottak 167 arányszáma mellett, 2. századtólira tehető, a törvénszerű magán elzárás végrehajtása. Ez oly minimális arány, a mely mellett a rendszeres végrehajtás keresztül vihető ségének lehetősége alig tekintetbe vehető.

Az igazgatói lakás a legutóbbi időben végrehajtott nagyobbszerű építkezés a munkácsi orsz. fegyintézetnél. Az épület a vár délre eső főbejárat előtt frontot képező épület, a főbejáró kaputól jobbra és balra eső két bástya tetején áll, minden vihar és légáramlatoknak exponált helyen. A új épületről, mivel teljesen privát izlés dolga, hogy valakinek ezen helyiségek alkalmasak-e vagy sem, annak bővebb leírásával nem foglalkozom. A fennebbi építkezésekre, a rendelkezéseimre álló építkezési pénznapló szerint kiadatott:

1877—8. évben	.	.	.	.	.	684	frt	92 ¹ / ₂	kl	
1879—80	„	.	.	.	.	3,293	„	22	„	
1881.	„	.	.	.	.	937	„	50	„	
1882.	„	.	.	.	.	943	„	29	„	
1883.	„	.	.	.	.	1,386	„	60	„	
1884.	„	.	.	.	.	1,743	„	15	„	
1885.	„	.	.	.	.	158	„	20	„	
1886.	„	.	.	.	.	410	„	29	„	
1887.	„	.	.	.	.	5,808	„	72	„	
1888.	„	.	.	.	.	1,956	„	53	„	
1889.	„	.	.	.	.	152	„	00	„	
1890.	„	.	.	.	.	29	„	55	„	
1891.	„	.	.	.	.	165	„	56	„	
összesen							17.669	„	53 ¹ / ₂	„

A 88 méter magasságban fekvő munkácsi vár, illetőleg az országo fegyintézet egész területét tekintve, az erős közfalal körülövedezett sánczon belül áll az igazgatói lakás, az őrpáncsnoki lakás, az irodai helyiségek épülete, továbbá a letartóztatott fegyenczek befogadására 39 háló szoba, 20 munka helyiség, 19 magánzárka, 6 kórházi szoba, a vár területén van továbbá 1 róm. kath. templom, 1 protestáns imaház (iskola) 1 fűdő helyiség, 1 élelmezési raktár, 1 házi ruha raktár, 1 iparüzleti iroda és 1 iparüzleti raktár helyiség (casamata), az őrség elhelyezésére 2 őrszoba 1 őrségi laktanya, 5 osztályvezető szoba, ezenkívül 2 főző konyha, 1 mosó helyiség, 2 kórházi konyha, 1 gyógyszerári szoba, 1 őrpáncsnoki iroda egy kis előszoba, a mely előbb a róm. kath. templom oratoria volt, és a mely jelenleg az izraeliták által ima helyül használtatik, és van a főbejáró ajtó előtt közvetlenül az előbb befogadási zárkának használt, jelenleg kapus szoba, 8 pince, két vitzartó (cisterna) és 1 jégverem.

Az intézetnek van ezeken kívül egy külön épülete, a mely Várpalánka községben fekszik és a mely külön épületben a természetbeni lakás élvező intézeti hivatalnokok laknak.

Várpalánka község területén az intézethez tartozik végre, 9440 négyzetméter térfogatu kert, és 5929 négyzetméter térfogatu temető és szántó föld.

Az egész terület, melyen az intézet fekszik és a mely az intézet tulajdonát képezi 2.27 hektárt tesz.

A 39 részint földszintes, részint emeleten fekvő közös háló szobák összes térfogata 1693 köbméter, a szobák magassága 2. és 4.7 méter között változik. A légiirtartalom az összes háló szobákban az 1889. évi mérnök felvétel szerint 4957.6 köbméter, a melyekbe e szerint egy főre 16 köb

métert számítva 309 fegyencz volna elhelyezhető. Az 1891-ik év utolsó napján 498 létszám mellett 429 egészséges fegyencz volt ezen helyiségekben elhelyezve.

A munka helyiségek összes térfogata 1139 négyszögméter. A munka termek magassága néhol 3.₄ néhol 4.₅ méter közt változik. A légűrtartalom összesen 4419.₄ köbméter, a melyben egy egyénre 12 köbmétert számítva, a munka termekbe 368 munkás foglalkoztatható. 1891. év végén az összes munkahelyiségekben 394 munkás fegyencz foglalkoztatott.

A kórházi helyiség 6 kór szoba, 1 főfegyőri szoba és 1 gyógyszerár helyiségből áll. A kór szobák térfogata 176 négyszögm. légűrtartalma 817.₇ köbméter befogadási képessége egy főre 30 köbmétert számítva, 27 egyénre elegendő volna, 1891. deczember végén kórháziilag kezelt 43 beteg és 7 beteg ápoló volt itt elhelyezve.

Azon épület rész, a melyben a kórháznak használt szobák vannak, a felső vár délnyugoti oldalának első emeletét foglalja el.

A fegyőrségi laktanya, ugyanezen épületrész alagsori helyiségében van és összesen 1020.₅ köbláb légűrtartalommal bir. Éjjeli nyugvó helyül használtatván 49 fa ágy van benne elhelyezve, ugyanannyi fegyőr által elfoglalva. A többi fegyőrök, az osztályvezetők részére kijelölt szobákban vannak szétszva.

A fegyőrség számára nappali tartózkodási helyiségül rendelt 2 órsozba légűrtartalma összesen 270.₈ köbmétert tesz.

Magát a belső berendezést, illetőleg csatlakozom a hivatkozott 1890. évi ministerialis „Jelentés“ 7-ik lapján, a munkácsi orsz. fegyintézet fekvését és épületeinek eredetét érintő azon véleményhez, hogy ezen fegyintézetnél aránytalanul nagy és rosszul alkalmazható költségek nélkül a czélnek megfelelő más nemü berendezést, vagy átalakítást eszközölni nem lehet.

Egyetlen előnye az intézetnek, az ugynevezett fellegvár, vagyis a kastély udvarán, a 14-ik században sziklába vájt 8 $\frac{1}{2}$ méter mélységű kut, a melyet Kariatovich Tódor litván herczeg készítettett.

Az épületek egyes részei a régibb kor igényeit kielégítő modorban, de a különböző birtokosok szeszélye szerint vannak összetákolva.

A legfelső udvart, a miről fennebb említést tettem, a vár kastélyszerrü épülete foglalja el. — A szabadba nyiló alsó bolt ives folyosók a szolgálattelvő tisztek és cselédség lakó helyei a felső emeleti rész az urasági lakosztályt képezte. Az élés-tárak és kamarák az alagsori épületben lehettek.

A kastély négyszög észak keleti oldalán, az első emeletre még egy emelet lett az 1855—6-ik évben hozzá építve. It van jelenleg a 3 tágas szobából álló szabósági munka terem, a mely egyszersmind háló börtönül is szolgál.

Szellőztetése ezen emeleti helyiségeknek épen ugy nincs, mint a hogy az a többi épület részekben, valamint az alagsori helyiségekben is teljeseen hiányzik.

A felső emeleti (uri lakosztály) szobái türhető magasságuk folytán, időközökben szellőztethetők ugyan, a mi meg is történik, de az alsó helyiségek, boltives mivoltuk és a tömör oldal falak folytán annyira alacsonyak és szűkek, hogy azokban a levegő sűrűsödés miatt éjjeli időben a lámpa elalszik és kiálhatatlan büz fejlődik, friss levegő pedig sehonnan sem vezethető be, mert ahhoz illő szerkezetet feltalálni absolute nem lehet.

A felső vár udvarán van az említettem ~~kert~~ és annak épülete, valamint a róm. kath. templom is.

A maga nemében, mint unikum létezik ezen a turista látogatók esodáját és a régi idők sajátságos észjárását igazoló szerkezetű kut. A két 1 hectoliter nagyságu vizes veder vaskos vasláncz szemei egy jókora nagyságu tengely körül csavarodnak. A tengely hossza 6 méter, átmérője derékban 1 méter vastagságu, a tengelyt mozgó kerék belső átmérője 4.⁹⁰ méter, szélessége 1.¹⁵ méter fokozatos lépcsőkre osztott, a mely lépésők itt erős és vastag lécezetből vannak.

Ezen indul meg a nehézkes gépezet, a melyet egyszerre 4 ember hozhat mozgásba. A vizes vödörök felhuzása 8—12 percznyi időközökben történik, négy ember egy huzamban 8 veder vizet vonszol fel és így naponként felváltva a vízhozás 16 ember munka erejét igényli. Itt az adott viszonyok és nehézségektől eltekintve meg kell említenem, hogy ezen ám bár régi modi szerkezetű kut nélkül a munkácsi országos fegyintézet, mint olyan fenn sem állhatna.

A felső udvarból, a róm. kath. templom és bástya fal alatt, lejtőfolyosón egy 55 fokú 2.⁵ méter széles falépcső vezet le a középső udvarra, a Rákóczy-térre. Itt négyszögben vonulnak el a bástyák és várfalak mellett, az ev. ref. imaház (iskola) a két emeletes háló börtönök, a hivatalos irodák és raktári helyiségek és a magánzárka osztály. Ezen helyiségek mind boltivesek és a ev. ref. imaházat kivéve a falak szélessége és vastagsága 3—5 méter közt váltakozik.

A középső udvar, vár négyszög nyugoti oldalán 2 emeletre kiépített háló börtön helyiségek 1855—6. évben lettek erre a célra átalakítva.

A cronologicus históriai igazság kedvéért erről meg kell említenem, hogy nem csak 1849. év után, hanem az előbbeni időkben is ezen helyiségek voltak a politikai foglyok részére elfoglalva. Az említettem átalakítás csak annyiból állott, hogy 1855—6 évben a Rákóczy-térre néző nyitott folyosók elfalaztattak és azok helyébe vasrácsos börtön ablakok alkalmaztattak, a falba vésett Rákóczy-tér nagy betűs kő táblája pedig jó vastagon, de azért még most is láthatólag bemalteroztatott.

A munkácsi orsz. fegyintézet tisztikara.

A vezetésem alatti orsz. fegyintézet tisztikara áll: 1 igazgató, — 1 ellenőr, — 1 orvos, — 3 tiszti őrök, — 1 róm. kath., 1 ev. ref., 1 ev. ágost. lelkész, — 2 tanító, — 1 bejáró gör. kel. lelkész, — 1 izraelita előimádkozó és 2 napdíjnokból.

Ezek közül rendes évi fizetést és természetbeni lakása van, az igazgató, ellenőr, a róm. kath. és gör. kath. lelkész és egyik tiszti őröknek; rendes fizetést és lakbér illetménnyel bir, az intézeti orvos, 2 tiszti őrök és a 2 tanító.

Tiszteletdíjban részesülnek, a munkácsi ev. ref. esperes, mint fegyintézeti ev. ref. lelkész és a klenóczi ev. ágostai, mint azon hitfelekezeti fegyintézeti bejáró lelkész. Évi dotatiót kap a miskolezi gör. kel. lelkész és a munkácsi izraelita előimádkozó. A díjnokoknak napi díja 1 frt 50 kr, kik közül egyik az igazgatósági, egyik az iparüzleti irodában van alkalmazva, mint kisegítő közeg.

Az igazgató tiszti fizetése, mint a többi országos fegyintézeti igazgatóké általában 1600 frt és természetbeni lakás. Berendezése 5 lakszoba, 1 vendég szoba, 1 főző, 1 mosó konyha, 1 élés kamra, pincze és padlás.

helyiségből áll. Az igazgató évi rendes fizetésén felül, üzleti jutalék címén, az iparüzleti pénztárt terhelő 400 frt fizetési jutalékot élvez, valamint az intézet tulajdonát képező és Várpalánka községben fekvő állami kertekből, haszonélvezeti joggal 900 köbméter területű kertet bir.

Az ausztriai tartományokban, nevezetesen a steini és carlani igazgatók évi fizetése 2400 frt és 420 frt fizetési pótlék; a prágai, lebergi és capod' Istriai igazgatók évi fizetése 1800 frt és 240 frt fizetési jutalék, a pilseni, műraui igazgatók évi fizetése 1600 frt és 300 frt fizetési pótlék, a többi kisebb intézeti igazgatóknak, mint a garsteini, karthausi, stanislauai igazgatók évi fizetése 1400 frt és 240 frt fizetési pótlék, a göllersdorfi intézet igazgatója 1300 frt évi fizetés és 200 frt fizetési pótlékkal van díjazva, a gradiskai igazgató évi 1200 frt fizetést és 200 frt pótdíjat kap, a subeni, wisniczi és laibachi igazgatók évi fizetése 1100 frt és 250 frt fizetési pótlék, a kisebb fegyintézeteket kivéve, mindenütt természetbeni lakás.

Az igazgató a fegyintézeti utasítások II. rész 20. §-a szerint 24 óránál hosszabb időre, csak az igazságügyministerium előleges engedelmével távozhatik el az intézetből.

A természetbeni lakást élvező többi intézeti tisztviselők közül az intézeti ellenőr, 3 szoba, 1 előszoba, 1 konyha, 1 élés kamara, 1 istálló, pincze és padlásból álló lakást és 800 köbméter területű kertet bir. A róm. kath. lelkésznek 2 szoba, 1 előszoba, 1 fülke, 1 konyha, 1 éléskamara, 1 istálló, pincze és padlásból álló lakása és 400 köbméter területű kert részlete van.

Az ellenőr évi fizetése 1000 frt, a lelkészeké 800 frt, az orvos fizetése 1000 frt, 200 frt lakpénz, a tisztii irnokok évi fizetése 600 és 500 frt, a tanítók évi fizetése 600 frt.

Az ausztriai tartományokban az ellenőrök fizetése, 1300, 1000, 950 és 900 frt, 300, 240, 200 és 160 frt pótdíjjal, — a kisebb javadalmazásu hivatalnokok évi fizetése 1000 frt, 700 frt és 600 frt, 240, 180, 150, 120 és 600 frt évi fizetési pótlékkal s természetbeni lakással. Az orvosok fizetése 1300 frt, 1200 frt, 1100 frt, a nagyobb intézeteknél, a kisebbeknél 800, 600, 500, 400 és 300 frt évi jutalék, a nagyobb fizetésű orvosok 300 frt, 250 frt és 200 frt fizetési pótlékot is kapnak. A lelkészek 840, 800, 700, 600 és 400 frt évi fizetést élveznek a nagyobb intézeteknél, kisebbeknél 735, 700, 630 és 600 frt évi fizetést kapnak, a tanítók 800 frt, 700 frt és 600 frt évi fizetéssel díjaztatnak évi 180, 150, 120 és 60 frt fizetési pótlékkal.

A gör. kel. lelkész külön 3 szobából, 1 előszoba, 1 élés kamara, pincze, padlás helyiség és 400 köbméter területű kert részlettel bir.

A természetbeni lakást élvező egyik tisztii irnoknak 2 szoba, 1 előszoba, 1 konyha, 1 élés kamara, 1 zöldseges pincze, padlás helyiség és 400 köbméter területű kert rész áll rendelkezésére.

A természetbeni lakást nem élvező, hanem lakáspénzzel ellátott tisztviselők közül: az intézeti orvos, tisztii fizetésén felül az intézeti gyógyszerészter kezeléseért évenként 200 frt jutalékot kap. Az egyik tisztii irnok pedig, az, a ki az iparüzlet vezetésével van megbízva, évenként fizetésének egy negyedrésszel felérő üzleti jutalékban részesül.

Egyházi költségek címén, a többi felekezeti lelkészek és az izraelita előimádkozó a tisztelet díjjon és évi dotatiojukon kívül másnemű illetékben nem részesülnek. Az intézeti 2 tanító lakáspénzt élvez, a mely épen úgy, mint a többi lakáspénzt élvező tisztviselőknek negyedévi részletekben van a munkácsi kir. adóhivatalnál kiutalványozva.

Az összes intézeti tiszti és kezelő személyzet közt, a 2 napdíjnoka is beleértve, nős és családos 11, csak nős, család nélkül 1. özvegy gyermekkel 1, özvegy gyermek nélkül 1, nőtlen 2 egyén.

Az 1891. évben üresedésben volt az ellenőri állás 3 és az I. tiszt irnoki állás szintén 3 hónapon át. Ezen üresedések folytán időközi (intercalaris) jövedelem czimén, megtakarított az állami kincstár javára 425 frt.

A tisztviselők szakszerű művelődésére alapított tiszti könyvtárban van önálló németnyelven írt szakmunka 37 kötet és 90 füzet; magyar szakmunka 13 kötet és 13 füzet; francia szakmunka 13 kötet; nem magyar szakmunka van német 1; magyar 20 kötet és 1 füzet.

Ö r s é g.

A munkácsi orsz. fegyintézetnél alkalmazott őrség, fegyőrök megálla-
lapított összes létszáma összesen 73. Ezek rangfokozatuk szerint az alábbi
sorozatban vannak.

1 őrparancsnok,	} fegyőr
7 fő fegyőr,	
20 I-ső osztályu	
45 II-od " " "	

I-ső osztályu minőségben, czimzetes főfegyőri ranggal ezek közül 4 munkavezetői teendővel van megbízva. 1 az asztalosági, 2 a cipészszégi és 1 a szabósági iparághoz beosztva. Az őrség létszámához nem tartozó munkavezető van 1 a bodnár iparág vezetésére.

Az őrség állományában az 1891. év folytán üresedésben volt az őrparancsnoki állomás 4 hónapon át. Az év közben történt elhalálozások folytán több fegyőri állás is rövid ideig volt üresedésben. Ezen megüresedések folytán, időközi jövedelem képen az államkincstár javára eső megtakarítás összege 278 frt 40 kr.

Az őrség díjazása a következő:

Az őrparancsnok évi 500 frt fizetés és természetbeni lakással bir, a főfegyőrök fejenként 350 frt évi fizetést és 40 frt lakpénzt, az I-ső osztályu fegyőrök évi 300 frt zsoldot, a II-od osztályu fegyőrök 250 frt évi zsoldot és 40 frt évi lakpénzt, egyenruházatot és naponként 84 dek. súlyu kenyeret kapnak.

Az austriai tartományokban, az őrparancsnokok fizetése: 800, 700 és 600 frt közt váltakozik, 180, 150, és 120 frt működési pótlék, természetbeni lakás, a főfegyőrök évi fizetése 400 és 350 frt 100 és 87 forint pótlékkal, az I-ső osztályu fegyőrök évi zsoldja 300 frt, 75 frt pótlék és II-od osztályu fegyőrök évi zsoldja 260 frt és 65 frt pótlék, természetbeni lakás és egyenruházattal.

Az őrség jelenlegi állományában nős egyén van 70, özvegy 3. — A nős egyének közzül gyermekkel bir 57, gyermektelen 13. Az özvegy fegyőrök közzül gyermekkel bir 3. — A gyermekek összes száma 176. Vagyoni állapotukat illetőleg, némi vagyonnal leginkább Várpalánka községben, házzal biró 32. Vagyontalan és csak zsoldból él 41 fegyőr. Az 1891. év folyama alatt szolgálatban állott fegyőrök közzül:

meghalt	3 fegyőr
végkielégítést nyert	2 „
nyugalmaztatott	— „
állásáról önként lemondott	— „
fegyelmileg elbocsájtatott	— „
	<hr/>
	összesen 5 fegyőr.

Érdekesnek tartom az őrség morális állapotára vonatkozólag megemlíteni, hogy azok, mint katona viselt emberek szolgálatukat nagy kitartással és ragaszkodással viselik. Ezt bizonyítja azon körülmény, hogy az inézetből fegyelmi uton elbocsátottak száma még a mult időkben is igen csekély volt és a fegyelmi büntetések közt ritkán fordul elő súlyosabb bezámitás alá vonható vétség vagy kihágás.

A kezemnél levő és rendelkezésemre álló adatok szerint fegyelmileg elbocsájtatott ugyanis :

1884. évben	2 fegyőr
1885. „	3 „
1886. „	5 „
1887. „	2 „
1888. „	2 „
1889. „	1 „
1890. „	1 „
1891. „	— „

Az utóbbi 1891. évben tehát, a melyről jelentésem szól, fegyelmileg elbocsájtatott el egy fegyőr sem.

Fegyelmileg fenytve volt az 1891. folyamán 68 esetben 33 fegyőr.

Es pedig :

idöntuli kimaradásért	12 esetben
szolgálatbani hanyagságért	43 „
fegyenczekkeli gorombáskodásért	2 „
csempészkedésért	1 „
szolgálatbani ittasságért	6 „
szolgálaton kívüli kihágásért	4 „
	<hr/>
	összesen 68 esetben.

Ezek közül fenytetett :

dorgálással	19
házi fogsággal	47
elbocsátás ígérétevel és házi fogsággal	2
	<hr/>
	összesen 68

A rang és fizetésben való leszállitás fegyelmi esete nem fordult elő. Többszöri fegyelmi eset miatt büntetés nem volt kiszabva. A kiszabott házi fogság elengedettett 1 ízben.

Fegyelmileg fenytetett ugyanis :

1 szeri esetben	15 fegyőr
2 „ „	9 „
3 „ „	3 „
4 „ „	4 „
5 „ „	2 „
	<hr/>
	összesen 33 „

Az előbbeni években visszamenőleg, a mennyire a rendszeres könyvezetés nyomán megállapítható, az őrség közt előfordult fegyelmi fenytések összes száma volt :

1860. évtől 1867—8. évig	.	.	.	.	.	13
1869. „ 1888 év végéig	.	.	.	.	.	108
1889. „ 1891. év végéig	.	.	.	.	.	17

Ezen számadatokból az vehető ki ugyan, hogy az utóbbi 3 év tartama alatt, a fegyőrök közt előfordult fegyelmi esetek száma aránylag a legtöbb volt. Azonban elhibázott feltevés volna ebből azt következtetni mintha a fegyelem az utóbbi években talán hanyatlott volna, mert ellenkezőleg áll; szigorúságban ugyanis az utóbbi évek az előbbieneket felülmulják az által, hogy a fegyelmi fenytékekre okot szolgáltatató és tényleg fegyelmi vétségnek minősített kihágási esetek többször fordulnak ugyan elő és szigoruan lettek fenytve, de az okozat kevésbé volt demoralizáló, mig ellenkezőleg az előbbeni években az okok sokkal enyhébben vétettek. a fegyelmi esetek ritkában fordulnak elő, mint az utóbbi időben, de a fegyelmi vétségek és kihágások okozatai sokkal demoralizálóbbak voltak. Különös ugyanis, hogy a tetszőleg legszigorubb terrorismus idejében a fegyelmi esetek száma igen c-ekélv volt, mig a következő években, nevezetesen az 1869. évtől 1888. végéig tartó időközben a fegyelmi esetek száma növekedik. Ugyanis részlete-sen:

az 1860. évben volt	.	.	.	.	20 fegyelmi eset
„ 1861. „ „	.	.	.	.	71 „ „
„ 1862. „ „	.	.	.	.	42 „ „
„ 1863. „ „	.	.	.	.	37 „ „
„ 1864. „ „	.	.	.	.	42 „ „
„ 1865. „ „	.	.	.	.	41 „ „
„ 1866. „ „	.	.	.	.	65 „ „
„ 1867. „ „	.	.	.	.	35 „ „
„ 1868. „ „	.	.	.	.	60 „ „
„ 1869. „ „	.	.	.	.	40 „ „
„ 1870. „ „	.	.	.	.	31 „ „
„ 1871. „ „	.	.	.	.	17 „ „
„ 1872. „ „	.	.	.	.	32 „ „
„ 1873. „ „	.	.	.	.	49 „ „
„ 1874. „ „	.	.	.	.	38 „ „
„ 1875. „ „	.	.	.	.	29 „ „
„ 1876. „ „	.	.	.	.	55 „ „
„ 1877. „ „	.	.	.	.	59 „ „
„ 1878. „ „	.	.	.	.	90 „ „
„ 1879. „ „	.	.	.	.	54 „ „
„ 1880. „ „	.	.	.	.	58 „ „
„ 1881. „ „	.	.	.	.	44 „ „
„ 1882. „ „	.	.	.	.	58 „ „
„ 1883. „ „	.	.	.	.	44 „ „
„ 1884. „ „	.	.	.	.	40 „ „
„ 1885. „ „	.	.	.	.	56 „ „
„ 1886. „ „	.	.	.	.	38 „ „
„ 1887. „ „	.	.	.	.	43 „ „
„ 1888. „ „	.	.	.	.	33 „ „
„ 1889. „ „	.	.	.	.	57 „ „
„ 1890. „ „	.	.	.	.	63 „ „
„ 1891. „ „	.	.	.	.	68 „ „
					<hr/>
					összesen 188 „ „

Szerény egyéni nézetem szerint, én ezt a jelenséget annak tulajdonítom, hogy éppen azért, mert a beszámítás alá vehető események, a múlt dőkben nem voltak könnyen ellenőrizhetők, azért volt azoknak demorizálóbb hatása is, az utóbbi időben azonban ez a viszony megváltozott, mert mióta az igazgató lakása, közvetlenül az intézet területén van, a könnyebb ellenőrzés miatt a fegyelmi esetek szaporodtak ugyan, de azoknak lemorizáló utóhatása nincs. A fegyőrség sokkal komolyabb magatartást és artózkodást tanusít és szolgálatához ragaszkodik, a miből következtethető, hogy a vidéken kevés alkalom kínálkozik a megélhetésre; másodsorban éltehető ugyan, de nem bizonyos, hogy ez a változás a fennebbi körülménynek tulajdonítható.

A letartóztatottak létszámának hullámzása.

A fegyencz létszám 1890. évről átvitelesen 1891. év január hó ére volt összesen :	529 fő
ezek közül 1891. év folytán, -- büntetési idejének kitöltése után szabadult	41 „
feltételesen szabadon bocsájtatott.	74 „
közvetítő intézetbe (Kis Hartára) átszállított	27 „
meghalt	57 „
Ujabb tárgyalásra bírósághoz ideiglenesen átkisértetett	8 „
Összes apadás :	207 „
Az áthozott létszámmal	529 „
szemben maradt	322 „
1891. év folyamán az intézetbe beszállított	168 „
a bíróságtól ujabb tárgyalásra átkisértek vissza szállítottak	8 „
1891. december hó 31-én a létszám volt	498 „
Az alábbi törvényszékek fogházaiból a beszállítások száma volt :	
Aradról	9 fő
Beregszászról	27 „
Besztercebányáról	2 „
Budapest (vidék)	6 „
Debreczen	9 „
Eger	3 „
Eperjes	2 „
Fehértemplom	3 „
Kassa	7 „
Karczag	3 „
Lócse	3 „
Máram.-Sziget	12 „
Miskolcz	14 „
N.-Kikinda	3 „
N.-Várad	8 „
Nyiregyháza	12 „
Rimaszombat	1 „
Rózsahegy	4 „
S.-A.-Ujhely	11 „
Szabadka	2 „
Szatmár-Németi	17 „

Temesvár	.	.	.	.	.	.	.	.	5	”
Ujvidék	.	.	.	.	.	.	.	.	3	”
Zombor	.	.	.	.	.	.	.	.	1	”
Katonai bíróságtól	.	.	.	.	.	.	.	.	1	”
összesen :									168	”

A beregszászi kir. törvényszék fogházából beszállítottak között még az év folyamán meghalt 1., — az egri fogházból beszállítottak között 1 fegyencz. Feltételes szabadságoltatásról visszaszállított Lőcséről 1 fegyencz. Nyiregyházára és onnan vissza szállított ujjabb bünyenyitő tárgyalás után 3 fegyencz, — Beregszászra 1 fegyencz, Sátoralja-Ujhelyre 1 fegyencz, — Nagy-Váradra 1 fegyencz, — Már.-Szigetre 1 fegyencz, — külföldre (Galiczia Szandok) 1 fegyencz, összesen 8 fegyencz.

Legtöbb fegyencz szállított be, a beregszászi és szatmár-németi kir törvényszékek területéről.

Szökés vagy szökési kísérlet Munkácson az 1891. év folytán nem fordult elő. Legfelsőbb kegyelem következtében nem történt elbocsájtás.

A létartóztatottak összes létszám forgalma a fennebi adatok szerint az 1891. év alatt 705 főből állott.

Az élelmezési napok összes száma 1891. évben volt 184,692.

A létartóztatottak személyes viszonyai.

A létartóztatottak előbbeni létszám forgalmából az 1890. évről maradt 529 fegyencz között, szülőhelyére nézve volt :

belföldön	}	városi	.	.	.	.	.	72
		vidéki	.	.	.	.	452	
		austria tartomány	.	.	.	.	4	
		külföldi	.	.	.	.	1	
összesen :								529.
Utolsó lakhelyökre nézve :								
belföldön	}	városi	.	.	.	.	.	95
		vidéki	.	.	.	.	425	
		austriai tartomány	.	.	.	.	2	
		külföldi	.	.	.	.	—	
		kóbor	.	.	.	.	7	
összesen :								529
Születésére nézve :								
		törvényes	.	.	.	.	.	500
		törvénytelen	.	.	.	.	.	29
összesen :								529
Élet korára nézve :								
		20 éven alul	.	.	.	.	.	27
		20-tól 30-ig	.	.	.	.	.	268
		30-tól 40-ig	.	.	.	.	.	147
		40-tól 50-ig	.	.	.	.	.	58
		50-tól 60-ig	.	.	.	.	.	28
		60 éven felül	.	.	.	.	.	1
összesen :								529

olvasni irni tudó					163	
magasabb oktatásban részes					7	
				összesen	523	
Vallási ismeretekre nézve :						
kielégítő vallási ismeretekkel bíró					333	
hiányos „ „ „					193	
				összesen	523	
Nyelv ismeretükre nézve						
egy } nyelv bir-					333	
több } tokában					193	
				összesen	523	
Előéletükre nézve :						
korábban	{	soha sem volt büntetve			303	
		kihágás miatt „			24	
		vétség „			54	
	{	már egyszer	ugyanazon	különnemű	} büntény miatt	17
						27
		már többször	ugyanazon	különnemű	53	
				összesen	523	
Egészségi állapota :						
jó					343	
közép					173	
rosz					11	
elmebetegségre hajlandó					—	
nyavalyában }					—	
öröklőbajban } szenved					—	
				összesen	523	
A letartóztatottakra kiszabott fegyház büntetés tartamára nézve :						
5 éven alul elítélve					173	
5—10 évig					273	
10—15 „					73	
éltfogytig					—	
előbb halálra ítélve					—	
				összesen	523	
Büntényükre nézve elítélve volt :						
erőszakos nemi közösülésért					—	
vérfertőzésért					—	
gyilkosságért					—	
emberölésért					163	
súlyos testi sértésért					103	
gyújtásért					23	
lopásért					163	
rablásért					43	
csalásért					—	
sikkasztásért					—	
hamis magán okirat készítésért					—	
orgazdaságért					—	
váltó hamisításért					—	
				összesen	523	

Az 1891. év folytán beszállított 168 és időközben újabb tárgyalás régett törvényszéki tárgyalásra ideiglenesen átkisért 8 fegyencz, összesen 176 fegyencz közül :

Születésére nézve :

belföldi	} városi	.	.	.	.	.	.	35
		} vidéki	.	.	.	.	.	.
austriai tartománybeli			.	.	.	.	.	.
külföldi		.	.	.	.	.	.	—
								összesen 176

Utolsó lakhelyére nézve :

belföldi	} városi	.	.	.	.	.	.	42
		} vidéki	.	.	.	.	.	.
austriai tartománybeli			.	.	.	.	.	.
külföldi		.	.	.	.	.	.	—
kóbor		.	.	.	.	.	.	1
								összesen 176

Születésére nézve :

törvényes	.	.	.	.	.	.	.	171
törvénytelen	.	.	.	.	.	.	.	5
								összesen 176

Életkorukra nézve :

20 éven aluli	.	.	.	.	.	.	.	12
20—30 évesig	.	.	.	.	.	.	.	78
30—40 "	.	.	.	.	.	.	.	52
40—50 "	.	.	.	.	.	.	.	23
50—60 "	.	.	.	.	.	.	.	10
60 éven felül	.	.	.	.	.	.	.	1
								összesen 176

Anyanyelvükre nézve :

magyar	.	.	.	.	.	.	.	85
német	.	.	.	.	.	.	.	11
tót	.	.	.	.	.	.	.	18
ruthen	.	.	.	.	.	.	.	12
illir (szerb)	.	.	.	.	.	.	.	7
horvát	.	.	.	.	.	.	.	9
román	.	.	.	.	.	.	.	31
más (czigány)	.	.	.	.	.	.	.	3
								összesen 176

Hitvallásukra nézve :

róm	} kath.	.	.	.	.	.	.	51
görög		} evang.	.	.	.	.	.	.
görög keleti			.	.	.	.	.	.
ágostai	} evang.	.	.	.	.	.	.	9
helvét		} evang.	.	.	.	.	.	.
unitárius			.	.	.	.	.	.
mózes hitű		.	.	.	.	.	.	9
más		.	.	.	.	.	.	—
								összesen 176

Állapotukra nézve :			
nőtlen			87
házas	} gyermekkel		60
		azok nélkül	23
özvegy	} gyermekkel		2
		azok nélkül	4
összesen			176
szülei élnek			94
nem élnek			82
összesen			176
Hivatásukra nézve :			
határozott foglalkozás vagy mesterség nélküli			10
napzámos, cseléd			116
iparos, kereskedő segéd, vagy gyári munkás			18
földművelő			25
iparos, kereskedő vagy gyáros			4
tudományos, vagy művészeti foglalkozásu			—
tisztviselő			—
földbirtokos vagy tőkepénzes			—
az előbbi rovatok alá nem eső			3
összesen			176
Vagyoni állapotukra nézve :			
vagyonos			11
némi vagyon birtokában			7
vagyontalan, szegány			158
összesen			176
Műveltségi fokuk szerint :			
oktatás nélküli			107
csak olvasni tudó			6
olvasni irni tudó			62
magasabb oktatásban részesült			1
összesen			176
Vallási ismeretükre nézve :			
kielégítő			100
hiányos			76
összesen			176
Nyelvismeretükre nézve :			
egy } nyelv birtokában			114
	több		62
összesen			176
Előéletükre nézve :			
Korábban :			
soha sem volt büntetve			85
kihágás miatt			9
vétség			22
már egyszer	} ugyanazért büntetve		24
		különnemű	4
már többször	} ugyanazért		28
		különnemű	4
összesen			176

Egészségi állapotára nézve :		
jó	.	171
közép	.	5
rosz	.	—
elmebetegségre hajlandó	.	—
nyavalyában	} szenved	—
öröklőbajban		—
		összesen 176
Kiszabott fegyház büntetésükre nézve :		
5 éven alul	.	139
5—10 évig	.	35
10—15 évig	.	2
életfogytig	.	—
előbb halálra ítélve	.	—
		összesen 176
Büntényükre nézve :		
erőszakos nemi közösülésért	.	5
gyilkosságért	.	1
emberölésért	.	18
súlyos testi sértésért	.	32
gyújtogatásért	.	1
lopásért	.	105
rablásért	.	12
magán és közokirat váltó hamisításért	.	2
		összesen 176
Az 1891. évi létszám forgalomból ; az az, 1890. évről maradt		529
és az 1891. évben szaporodott		176
		összesen 705
főből álló fegyenczek közül :		
Szülőhelyükre nézve :		
belföldi	} városi	107
		592
	} vidéki	5
		1
austria tartománybeli		—
külföldi		—
		összesen : 705
Utolsó lakhelyükre nézve :		
belföldi	} városi	137
		558
	} vidéki	2
		—
austriai tartomány		—
külföldi		—
kóbor		8
		összesen : 705
Születésükre nézve :		
törvényes	.	671
törvénytelen	.	34
		összesen : 705
Élet korukra nézve :		
20 éven aluli	.	39
20-tól 30 ig	.	346
30-tól 40-ig	.	199
40-től 50-ig	.	81

50-től 60-ig	.	.	.	.	.	.	.	38
60 éven felüli	.	.	.	.	.	.	.	2
								összesen : 705
Anyanyelvükre nézve :								
magyar	.	.	.	.	.	.	.	355
német	.	.	.	.	.	.	.	27
tót	.	.	.	.	.	.	.	78
ruthen	.	.	.	.	.	.	.	83
illir (szerb)	.	.	.	.	.	.	.	17
horváth	.	.	.	.	.	.	.	12
román	.	.	.	.	.	.	.	91
más (czigány)	.	.	.	.	.	.	.	42
								összesen 705
Hitvallásukra nézve :								
római katolikus	.	.	.	.	.	.	.	238
görög	.	.	.	.	.	.	.	205
„ keleti	.	.	.	.	.	.	.	49
evang ágosta	.	.	.	.	.	.	.	45
„ helvét	.	.	.	.	.	.	.	131
unitárius	.	.	.	.	.	.	.	—
mózes hitü	.	.	.	.	.	.	.	37
más hitü	.	.	.	.	.	.	.	—
								összesen 705
Allapotukra nézve :								
nőtlen	.	.	.	.	.	.	.	367
házas	}	gyermekkel	.	.	.	.	.	234
		azok nélkül	.	.	.	.	.	75
özvegy	}	gyermekkel	.	.	.	.	.	16
		azok nélkül	.	.	.	.	.	13
								összesen 705
szülei élnek	.	.	.	.	.	.	.	363
nem élnek	.	.	.	.	.	.	.	342
								összesen 705
Hivatásukra nézve :								
határozott foglalkozás. vagy mesterség nélkül	.	.	.	.	.	.	.	29
napszámos, cseléd	.	.	.	.	.	.	.	451
iparos, kereskedő segéd vagy gyármunkás	.	.	.	.	.	.	.	71
földművelő	.	.	.	.	.	.	.	104
iparos, kereskedő vagy gyáros	.	.	.	.	.	.	.	29
tudományos vagy művészeti foglalkozásu	.	.	.	.	.	.	.	1
tisztviselő	.	.	.	.	.	.	.	7
földbirtokos vagy tőkepenészes	.	.	.	.	.	.	.	—
az előbbi rovatok alá nem tartozó	.	.	.	.	.	.	.	13
								összesen 705
Vagyoni állapotukra nézve :								
vagyonos	.	.	.	.	.	.	.	33
némi vagyon birtokába	.	.	.	.	.	.	.	49
vagyontalan, szegény	.	.	.	.	.	.	.	623
								összesen 705

Műveltségi fokuk szerint :				
oktatás nélküli	.	.	.	456
csak olvasni tudó	.	.	.	16
olvasni és írni tudó	.	.	.	225
magasabb oktatásban részes	.	.	.	8
			összesen	705
Vallási ismeretükre nézve :				
kielégítő	.	.	.	438
hiányos	.	.	.	267
			összesen	705
Nyelvismeretükre nézve :				
egy nyelv birtokában	.	.	.	451
több „ „	.	.	.	254
			összesen	705
Előéletükre nézve :				
korábban				
soha sem volt büntetve	.	.	.	392
kihágásért „ „	.	.	.	33
vétségért „ „	.	.	.	76
már egyszer ugyanazért büntetve	.	.	.	87
„ „ különemü büntett miatt	.	.	.	17
			összesen	705
Egészségi állapotukra nézve :				
jó	.	.	.	511
közép	.	.	.	183
rosz	.	.	.	11
nyavalyában szenved	.	.	.	—
öröklőbajban „	.	.	.	—
			összesen	705
Kiszabott fegyház büntetésükre nézve :				
5 éven alul	.	.	.	315
5—10 évig	.	.	.	309
10—15 „	.	.	.	81
életfogytig	.	.	.	
előbb halálra ítélt	.	.	.	
			összesen	705
Büntényök szerint elítélve voltak :				
erőszakos nemi közösülésért	.	.	.	14
vérfertőzésért	.	.	.	1
gyilkosságért	.	.	.	5
emberölésért	.	.	.	183
súlyos testi sértésért	.	.	.	136
gyújtogatásért	.	.	.	24
lopásért	.	.	.	273
rablásért	.	.	.	57
csalásért	.	.	.	2
sikkasztásért	.	.	.	3
hamis magánokirat készítés és felhasználásért	.	.	.	1
magán és közokirat, váltó hamisításért	.	.	.	5
orgazdaságért	.	.	.	1
			összesen	705

Az 1891. évi összes létszám fogyatkozást t. i. a szabadultak	41
reltétélesen elbocsájtottak	74
közvetítő intézetbe átszállítottak	27
az elhaltak	57
és az újabb kihallgatás végett elszállítottak	8
összesen	207
főből álló számát tekintve azok együttesen szülő helyüket, illetőleg voltak:	
belföldön városi	34
„ vidéki	172
austriai tartománybeli	—
külföldi	1
összesen	207
Utolsó lakhelyüket illetőleg:	
beföldön városi	37
„ vidéki	166
austriai tartománybeli	—
külföldi	—
kóbor	4
összesen	207
Születésükre nézve:	
törvényes	194
törvénytelen	13
összesen	207
Életkorukra nézve:	
20 éven aluli	7
20—30 évesig	112
30—40 „	52
40—50 „	23
50—60 „	12
60 éven felüli	1
összesen	207
Anyanyelvüket illetőleg:	
magyar	107
német	8
tót	28
ruthén	23
illir (szerb)	2
horvát	1
román	22
más (czigány)	16
összesen	207
Hitvallásukat illetőleg:	
róm. kath.	69
gör, „	66
görög keleti	7
evang. ágostai	13
„ helvét	39
unitárius	—
mózeshitű	13
más	—
összesen	207

Állapotukra nézve :

nőtlen	.	.	.	.	.	.	.	93
házas	}	gyermekkel	.	.	.	.	.	78
		azok nélkül	.	.	.	.	.	29
özvegy	}	gyermekkel	.	.	.	.	.	4
		azok nélkül	.	.	.	.	.	3
összesen								207

A létszám fogyatkozásba jött fegyenczek közül :

szülei élnek	.	.	.	.	.	.	.	105
nem élnek	.	.	.	.	.	.	.	102
összesen								207

Hivatásukra nézve :

határozott foglalkozás vagy mesterség nélküli	.	.	.	.	.	.	.	11
napszámos, cseléd	.	.	.	.	.	.	.	135
iparos, kereskedő segéd vagy gyár munkás	.	.	.	.	.	.	.	20
földművelő	.	.	.	.	.	.	.	27
iparos, kereskedő vagy gyáros	.	.	.	.	.	.	.	6
tudományos, vagy művészeti foglalkozásu	.	.	.	.	.	.	.	—
tisztviselő	.	.	.	.	.	.	.	3
földbirtokos, vagy tőkepénzes	.	.	.	.	.	.	.	—
az előbbi rovatok alá nem tartozó	.	.	.	.	.	.	.	5
összesen								207

Vagyoni állapotukra nézve :

Vagyonos	.	.	.	.	.	.	.	9
némi vagyon birtokában	.	.	.	.	.	.	.	7
vagyontalan, szegény	.	.	.	.	.	.	.	191
összesen								207

Műveltségi fokuk szerint :

oktatás nélküli	.	.	.	.	.	.	.	138
csak olvasni tudó	.	.	.	.	.	.	.	4
olvasni írni tudó	.	.	.	.	.	.	.	61
magasabb oktatásban részes	.	.	.	.	.	.	.	4
összesen								207

Vallási ismeretekre nézve :

kielégítő	.	.	.	.	.	.	.	123
hiányos	.	.	.	.	.	.	.	84
összesen								207

Nyelv ismeretükre nézve

egy	}	nyelv bir-	.	.	.	.	.	125
			több	}	tokában	.	.	.
összesen								207

Előéletükre nézve :

korábban	}	soha sem volt büntetve	.	.	.	.	.	123		
			kihágás miatt	„	.	.	.	.	8	
				vétség	„	.	.	.	.	19
		már egyszer	}	ugyanazon	különnemű	.	.	.	.	17
						már többször	}	ugyanazon	különnemű	}
		.	.	.	.					
		összesen								207

Egészségi állapotokra nézve :

jó	.	.	.	.	.	.	.	154
közép	.	.	.	.	.	.	.	50
rosz	.	.	.	.	.	.	.	4
elmebetegségre hajlandó	.	.	.	.	.	.	.	—
nyavalyában	}	szenved	.	.	.	.	.	—
öröklőbajban			.	.	.	.	.	—
összesen								207

Kiszabott fegyház büntetése :

5 éven alul	.	.	.	.	.	.	.	8
5—10 évig	.	.	.	.	.	.	.	108
10—15 "	.	.	.	.	.	.	.	11
életfogytig	.	.	.	.	.	.	.	—
előbb halálra ítélve	.	.	.	.	.	.	.	—
összesen								207

Az 1891. év végével maradt 498 fegyencz létszámából :

Születésére nézve :

belföldi	}	városi	.	.	.	.	.	78
		vidéki	.	.	.	.	.	42
austriai tartománybeli	.	.	.	.	.	.	.	5
külföldi	.	.	.	.	.	.	.	—
összesen								498

Utolsó lakhelyére nézve :

belföldi	}	városi	.	.	.	.	.	100
		vidéki	.	.	.	.	.	398
austriai tartománybeli	.	.	.	.	.	.	.	4
külföldi	.	.	.	.	.	.	.	—
kóbor	.	.	.	.	.	.	.	4
összesen								498

Születésére nézve :

törvényes	.	.	.	.	.	.	.	477
törvénytelen	.	.	.	.	.	.	.	21
összesen								498

Életkorukra nézve :

20 éven aluli	.	.	.	.	.	.	.	32
20—30 évesig	.	.	.	.	.	.	.	234
30—40 "	.	.	.	.	.	.	.	147
40—50 "	.	.	.	.	.	.	.	58
50—60 "	.	.	.	.	.	.	.	21
60 éven felüli	.	.	.	.	.	.	.	1
összesen								498

Anyanyelvökre nézve :

magyar	.	.	.	.	.	.	.	248
német	.	.	.	.	.	.	.	19
tót	.	.	.	.	.	.	.	50
ruthén	.	.	.	.	.	.	.	60
illir (szerb)	.	.	.	.	.	.	.	15
horvát	.	.	.	.	.	.	.	11
román	.	.	.	.	.	.	.	68
más (zigány)	.	.	.	.	.	.	.	26
összesen								498

Hitvallásukra nézve :

római	} kath.	.	.	.	.	.	.	169
görög		.	.	.	.	.	.	139
görög keleti		.	.	.	.	.	.	42
ágostai	} evang.	.	.	.	.	.	.	32
helvét		.	.	.	.	.	.	.
unitárius		.	.	.	.	.	.	—
mózes hitü		.	.	.	.	.	.	24
más (mazarénus)		.	.	.	.	.	.	—

összesen : 498

Állapotukra nézve :

nőtlen		.	.	.	.	.	.	274
házas	} gyermekkel	.	.	.	.	.	.	156
		} azok nélkül	.	.	.	.	.	.
özvegy	} gyermekkel		.	.	.	.	.	.
		} azok nélkül	.	.	.	.	.	.

összesen 498

Az év végén letartóztatva maradt fegyenczek között :

szülei élnek	.	.	.	.	.	.	.	258
nem élnek	.	.	.	.	.	.	.	240

összesen 498

Hivatásukra nézve :

határozott foglalkozás vagy mesterség nélkül	.	.	.	.	.	.	.	18
napszámos, cseléd	.	.	.	.	.	.	.	316
iparos, kereskedő segéd vagy gyármunkás	.	.	.	.	.	.	.	51
földművelő	.	.	.	.	.	.	.	77
iparos, kereskedő vagy gyáros	.	.	.	.	.	.	.	23
tudományos vagy művészeti foglalkozásu	.	.	.	.	.	.	.	1
tisztviselő	.	.	.	.	.	.	.	4
földbirtokos vagy tőkepénzes	.	.	.	.	.	.	.	—
az előbbi rovatok alá nem tartozó	.	.	.	.	.	.	.	8

összesen 498

Vagyoni állapotukra nézve :

vagyonos	.	.	.	.	.	.	.	24
némi vagyon birtokában	.	.	.	.	.	.	.	42
vagyontalan, szegény	.	.	.	.	.	.	.	432

összesen 498

Műveltségi fokuk szerint :

oktatás nélküli	.	.	.	.	.	.	.	318
csak olvasni tudó	.	.	.	.	.	.	.	12
olvasni írni tudó	.	.	.	.	.	.	.	164
magasabb oktatásban részesült	.	.	.	.	.	.	.	4

összesen 498

Vallási ismeretekre nézve :

kielégítő	.	.	.	.	.	.	.	315
hiányos	.	.	.	.	.	.	.	183

összesen 498

Nyelvismeretükre nézve :

egy	} nyelv birtokában	.	.	.	.	.	.	326
több		.	.	.	.	.	.	172

összesen 498

Előéletükre nézve :

Korábban :

soha sem volt büntetve	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	
kihágás miatt	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
vétség	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
már egyszer	}	ugyanazért büntetve	.	.	.	.	.	.	.	.	
		különnemű	"	.	.	.	.	.	.	.	.
már többször	}	ugyanazért	.	.	.	.	.	.	.	.	
		különnemű	"	.	.	.	.	.	.	.	.
										összesen	4

Egészségi állapotukra nézve :

jó egészségben maradt	.	.	.	.	.	.	.	.	.	30	
közép	"	"	"	"	"	"	"	"	"	13	
rosz	"	"	"	"	"	"	"	"	"		
elmebetegségre hajlándó nyavalyában	}	szenved	.	.	.	.	.	.	.		
öröklőbajban			.	.	.	.	.	.	.	.	
										összesen	49

Kiszabott fegyház büntetés szerint :

5 éven alul elítélve	.	.	.	.	.	.	.	.	.	22	
5—10 évig	"	"	"	"	"	"	"	"	"	20	
10—15 évig	"	"	"	"	"	"	"	"	"	7	
éltfogytig	"	"	"	"	"	"	"	"	"		
előbb halálra ítélve	.	.	.	.	.	.	.	.	.		
										összesen	49

Az intézetből 1891. folytán elbocsájtott, feltételesen szabadult és kis-hartai közvetítő intézetbe átszállított fegyenczek személyes viszonyai illetőleg, nevezetesen :

Az elbocsájtott, azaz büntetési idejének teljes kitöltésével szabadult	4		
a feltételes szabadságra bocsájtott	7		
a kis-hartai közvetítő intézetbe az 1891. év folyamán átszállított	2		
és a kir. törvényszékekhez időközben újabb tárgyalásra átkisérített	1		
		összesen	14

fegyencz közzül :

műveltségi fokukat illetőleg az intézetbe való belépésükkor volt :			
oktatás nélküli	7		
olvasni tudó	1		
olvasni írni tudó	3		
magasabb oktatásban részesült			
		összesen	11

Vallási ismeretekben :

kielégítő	.	.	.	.	.	.	.	.	.	9	
hiányos	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	
										összesen	11

A büntetési idő tartama alatt, az intézetben a vallás oktatásbani eredmény :

jó sikerű volt	.	.	.	.	.	.	.	.	.	9	
közep " "	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	
rosz " "	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1	
										összesen	11

fegyencz.

Az olvasás, írás és számolás elemi ismereteiben elért eredmény az 1891. évben elbocsájtott 76 iskola köteles 30 éven aluli egyénnél :

jó sikerű volt	64
középszerű „	12
rossz „	—
	<hr/>
összesen	76

Erkölcsei állapota, a belépéskor az előbbeni 150 elbocsájtott fegyencnek volt :

először elítélt	93
kihágás miatt elítélt	—
büntetlen többszöri elítélt, visszaeső	57
kihágás miatt többször elítélt	—
	<hr/>
összesen	150

Az intézetben elért oktatás általános eredmény :

jó volt	108
középszerű	36
rossz	6
	<hr/>
összesen	150

Az elbocsájtottak az intézetben töltött büntetési idejük alatt fegyelmileg fenytve voltak :

egyszer sem volt fenytve	65
egyszer — „	32
kétszer — „	27
háromszor — „	18
több ízben — „	8
	<hr/>
összesen	150

Egészségi állapotuk az intézetben :

egy ízben beteg volt	32
több „ „	7
sohasem volt beteg	111
	<hr/>
összesen	150

Az intézetből történt elbocsájtatáskor :

jó egészségi állapotban volt	123
középszerű „	2
rossz „	1
elmebetegségre hajlandó volt	—
nyavalyában szenvedett	—
öröklő bajban „	—

Kilépéskor :

dologházba kísértetett	—
törvényszéknek átadatott	—
valamelyik egyletnek átadatott	—
	<hr/>
összesen	150

Az intézetből eltávozá-alkalmával :

igazolvánnyal bocsájtatott el	101
kényszer utlevéllel	49
	<hr/>
összesen	150

Segélyezésben részesült az intézet 20,000 frtot tevő segély alapjából összesen 76 fegyenc 578.00 krt. tevő összeg erejéig.

Az év folyamata alatt az elbocsájtott iskolaköteles 30 éven felüli fegyenczek közül időközileg az iskolai oktatás alól felmentetett 22 fegyenc.

Az 1891. év folytán feltételesen szabadságolt fegyház büntetéssé ítélt fegyenczek személyes viszonyait illetőleg előbb büntetett vagy vétség miatt elítélve volt :

élet vagy testi épség ellen	.	.	.	.	.	42
törvényes közhatóság "	.	.	.	.	.	—
erkölcs és szemérem "	.	.	.	.	.	4
vagyon ellen	.	.	.	.	.	28
összesen						74

Az elbocsájtáskor választott állandó tartózkodási helyül :

várost	.	.	.	.	.	15
vidéket	.	.	.	.	.	59

összesen 74

A megelőző szabadságvesztés büntetés időtartama alatt, valamely ipari foglalkozást :

megtanult	.	.	.	.	.	68
nem tanult	.	.	.	.	.	6

összesen 74

A megelőző szabadságvesztés büntetés időtartama alatt megtanult iparos foglalkozást ;

folytatta	.	.	.	.	.	13
nem folytatta	.	.	.	.	.	61

összesen 74

A feltételesen szabadon bocsátottak közül :

önálló keresetet folytat	.	.	.	.	.	39
munkásnak vagy eselédnek szegődött	.	.	.	.	.	21
napszámos munkából él	.	.	.	.	.	14

összesen 74

A feltételes szabadságolás által megrövidült a büntetés :

3 hónappal	.	.	.	.	.	2	csetben
3—6 "	.	.	.	.	.	10	"
6—9 "	.	.	.	.	.	12	"
9—12 "	.	.	.	.	.	14	"
1 és $\frac{1}{2}$ évvel	.	.	.	.	.	34	"
1 és $\frac{1}{2}$ évtől—2 évvel	.	.	.	.	.	1	"
2 évtől— $2\frac{1}{2}$ évvel	.	.	.	.	.	1	"
$2\frac{1}{2}$ évtől—3 évvel	.	.	.	.	.	—	"
3 éven felül	.	.	.	.	.	—	"

összesen 74 "

Az 1891. év folytán feltételesen szabadon bocsátottak közül nyomtalanul eltűnt 1 fegyencz, a feltételes szabadságolás vissza vonatott 1 esetben.

A korábbi években feltételes szabadságra bocsátott és ezen kedvezményt még most is élvező egyének közül életben van 55 egyén akik mindnyájan dicséretes magaviseletet tanusítanak. Időközben a feltételes szabadság tartama alatt megnöszült 3 egyén, — tényleges katonai szolgálatát teljesíti 7 egyén, a feltételes szabadságolás vissza vonatott ezek közül 1 egyénnél.

Visszaeső fegyencz maradt 1890. év végével	.	.	.	.	.	144
1891. évben szaporodott	.	.	.	.	.	60

összes forgalom 204

Az 1891. évi fegyencz létszám forgalomból 705 fő :

1891. év folytán szabadult a visszaeső fegyenczek közül 57
 1891. év végével letartóztatva maradt 147

összesen 204

Anyanyelvükre nézve volt :

magyar	355	fő	.	.	.	.	.	50. ³⁵ / ₁₀₀
német	27	"	.	.	.	.	.	3. ³⁸ / ₁₀₀
tót	78	"	.	.	.	.	.	11. ⁰⁶ / ₁₀₀
ruthén	83	"	.	.	.	.	.	11. ⁷⁷ / ₁₀₀
szerb és horvát	29	"	.	.	.	.	.	4. ¹¹ / ₁₀₀
román	91	"	.	.	.	.	.	12. ⁹¹ / ₁₀₀
más	42	"	.	.	.	.	.	5. ⁹⁵ / ₁₀₀

A létszám forgalomból a súlyosabb büntényekért elítéltek százaléka volt :

gyilkosság miatt	5	fő	.	.	.	.	0. ⁷⁰ / ₁₀₀
emberölés	183	"	.	.	.	.	26. ⁰⁰ / ₁₀₀
rablás	57	"	.	.	.	.	8. ⁰⁸ / ₁₀₀
lopás	273	"	.	.	.	.	38. ⁷³ / ₁₀₀

A lopás miatt elítéltek a legmagasabb perczentet mutatják, ezekbe foglalható a más nemzetiségűeknek jelzett czigányok csoportja a kik nagyobbára szokásos tolvajok és kőborlásuk közben esnek az igazságszolgáltatás kezébe.

A mult 1889. és 1890. évi létszám forgalom adataiból a nemzetiségek aránya a következő volt :

Létszám forgalom :

1889. évben :

705 fő

1890. évben ;

704 fő

Nemzetiségükre nézve :

	1889. évben	1890. évben
magyar	390 fő	381 fő
német	15 "	18 "
tót	68 "	77 "
ruthén	87 "	82 "
illir, szerb	5 "	10 "
horvát	5 "	3 "
román	91 "	79 "
más, tehát czigány	44 "	54 "
összesen	705 "	704 "

Büntényükre nézve elítélve volt :

	1889. évben	1890. évben
erőszakos nemi közösülésért	12	11
vérfertőzésért	—	1
gyilkosságért	10	5
emberölésért	169	189
súlyos testi sértésért	130	133
gyujtogatásért	26	29
lopásért	270	258
rablásért	4	62
csalásért	4	3
erőszakos ellenszegülésért	1	1
sikkasztásért	8	5

hamis magánokirat készítés és felhasználásért	3	1
hamis vád	1	1
orgazdaságért	—	1
váltó hamisításért	7	4
összesen	705	704

Ezen évek létszám forgalmából is kiünik, hogy a lopásért elítéltek a legnagyobb számmal fordulnak elő. Ebből következtethetőleg rá jövünk, hogy a lopás büntényére az új büntető törvényben igen enyhe büntetések vannak kiszabva. Rájövünk továbbá arra is, hogy sok esetben, a gyakori ismétlések, visszaesések daczára akár az első foku, sőt leggyakrabban a felső forumoknál is a bírói eljárás és ítélkezés, a tárgyi tényállások sajtáságai, a büntény minősítésére nézve nagyon eltérők és igen gyakran nem a törvény szigorának megfelelő módozatok szerint van kiszabva. Hogy a végrehajtást és a börtön javítást illetőleg ez az eljárás mennyire kétségessé teszi a sikert, erről igen sok esetben tanuskodhatom

A visszaesőkről különösen.

A visszaesések szaporodásáról általánossá vált hiedelem és épen ezen szempontból a jelenleg uralkodó humanistikus irányu elvek gyakori kárhoztatása miatt, helyén levőnek és jogosultnak érzem magamat ezzel a tárggyal bővebben foglalkozni és az adatokat illetőleg, nem csak a tolyó évi hanem a mult 1889. és 1890. évi visszaesők létszám forgalmára is kiterjeszteni.

A vissza esések, általános fogalom szerint, azért volnának gyakoriak, mert a fegyintézetek beléletéből a humanismus a brutalitást és terrorizáló rendszert kizárta. Ez épen azért mert általános és semmivel sem indokolt pusztá feltevés, tehát nagy tévedés volna sulyt fektetni reá. A visszaesések szaporodása, illetőleg ismétlődése, egyéni nézetem szerint, mind addig tartós fog lenni, a míg praevantiv rendszabályokról nem lesz gondoskodva, hogy azok büntetési idejöknek kiállása után, tisztességes megélhetést, existenciát, nem fognak találni.

Az a feltételezett jó lét, a mit a visszaesők a fegyintézetbe találnak lehet a megszokás kifolyása, de nem elfogadható és alapos ok arra hogy ea ipso, vissza kíváncozzanak a fegyintézetekbe. A társas rendszeri fegyházak, szóval a közösség megmételyezheti ugyan még az eredetileg romlatlan lelkületű egyéneket is, de azon tul ez az átkos közösség nem involválja azt, hogy az egyén vissza esővé váljon. A nyomor, a kényszerűség és a társadalmi visszásságok ezek érdemleges és indító okai annak hogy több visszaesőnk van és hogy azok számának szaporodását megakadályozni momentán nem lehet. Maga a bün és annak csábító ereje és az könnyelműség a melylyel az karöltve jár, csak mellékes és nagyon plausibilis okok arra, hogy valaki visszaesővé váljon. Számtalan példával lehetne beigazolni, hogy egy különben minden jó feltevésekkel, szilárdnak tetszik akarattal erővel és komoly elhatározással birni látszó egyén is eltévelyedik és ismét a bün utjára téved, mert ha megszabadult, hiányzik nála, a társadalom részéről nyújtható erkölcsi támogatás. Az intézetben természetesen, a hivatalnokok, lelkészek és tanítóknak bir ezzel az egyénnel, de mikor elvegyül a nagy társadalomban, épen akkor a midőn legnagyobb

zükségét érzi az erkölcsi támogatásnak, mert csak magára van utalva és yámoltatlanságát érzi, akkor megindul ugyan szép feltevéseivel a lejtős ton, de a mi igen gyakori eset el is bukik azonnal, mihelyest arra a kedvező alkalom elcsábítja. Ezért van aztán, hogy amint a gyakorlati téren apasztalhatjuk a mi vissza eső fegyenczeink, mind igen jó fegyenczek, a ennálló szabályokat, mert már volt részük benne azokkal megismerkedni, regtartják, tehát alkalmazkodók és mondjuk ki őszintén, mivel a fegyházi let és szokásokba beletörődtek, a társadalom pedig nem képes őket er-öle-i támogatásba részesíteni, tehát ismét és ismét vissza esőkké válnak. Nem mondhatjuk azt, hogy csábítja őket a fegyházi élet, mert arra abso-ute senki sem vágyik; hanem igenis mondhatjuk és pedig jogosan azt, ogy maga a társadalom kényszeríti az egyént a vissza esésre, mert gyá-roltalanságába nem támogatja senki, bukásában pedig a részvét nem osz-ozkodik és mert azt a humanizmust, amit a társadalomba kereset, fájda-om de ugy van, hogy csak a fegyházak zárt falain belül találja meg.

Ezeknek előre boc-sátása mellett lássuk, a visszaesők lét-zámának ullámzását és ítéljük a számokban kimutatható száraz, de sokat mondó s jelentőséggel bíró adatokból.

A munkácsi országos fegyintézetnél a létszám forgalom volt:

1889. évben	1890. évben	1891. évben
705 fő	704 fő	705 fő

ehát a létszám forgalomban csak csekély eltérés mutatkozik.

A vissza eső fegyenczek lét-zám forgalma ugyan azon években zekbe a számokba foglalva tett:

1889. évben	1890. évben	1891. évben
199 főt	201 főt	204 főt

ehát, a visszaesők létszám forgalma, ha nem is szembe ötlőleg, de foko-atos szaporodást mutat.

Lássuk a visszaesők személyes viszonyait:

Szülőhelyükre nézve:

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
belföldön városi	45	45	37
„ vidéki	151	153	163
austriai tarto- mánybeli	3	3	4
külföldi	—	—	—
összesen	199 fő	201 fő	204 fő

Utolsó lakhelyükre nézve:

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
belföldön városi	59	57	55
„ vidéki	131	138	143
austriai tarto- mánybeli	—	—	—
külföldi	—	—	—
kóbor	9	5	5
összesen	199 fő	201 fő	204 fő

Születésére nézve:

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
törvényes	186	186	191
törvénytelen	13	15	13
összesen	199 fő	201 fő	204 fő

Anyanyelvére nézve :

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
magyar	116	109	99
német	9	9	10
tót	18	19	20
ruthén	12	15	16
illir (szerb)	—	1	4
horvát	2	1	1
román	19	15	13
más	23	32	41

összesen 199 fő   201 fő   204 fő

Hitvallásukra nézve ;

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
római kath.	84	85	77
görög „	40	38	50
görög keleti	8	9	14
evang. ágostai	6	4	3
„ helvét	44	44	37
unitárius	—	—	—
mózes hitű	17	21	22
más (mazarénus)	—	—	1

összesen 199 fő   201 fő   204 fő

Életkorukra nézve :

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
20 éven aluli	5	6	7
20—30 évesig	67	65	74
30—40 „	75	75	73
40—50 „	31	35	31
50—60 „	17	16	18
60 éven felül	4	4	1

összesen 199 fő   201 fő   204 fő

Állapotukra nézve :

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
nőtlen	96	97	102
házas gyermekkel	69	76	70
„ azok nélkül	22	21	25
özvegy gyermekkel	6	2	3
„ azok nélkül	6	5	4

összesen 199 fő   201 fő   204 fő

A visszaesők között :

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
szülei élnek	71	71	75
„ nem élnek	128	130	129

összesen 199 fő   201 fő   204 fő

Műveltségi fokuk szerint :

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
oktatás nélküli	122	125	128
csak olvasni tudó	6	6	5
olvasni írni tudó	71	70	71

összesen 199 fő   201 fő   204 fő

Vallási ismeretükre nézve :

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
kielégítő	98	104	111
hiányos	101	97	93
összesen	199 fő	201 fő	204 fő

Hivatásukra nézve :

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
határozott foglalkozás vagy mesterség nélküli napszámos, cseléd	16	16	23
iparos, kereskedő segéd vagy gyármunkás	110	116	114
földműves	32	29	31
iparos, kereskedő vagy gyáros	20	18	17
tudományos, vagy művé- szeti foglalkozásu	17	17	15
tisztviselő	—	1	1
birtokos vagy tőkepénzes az alábbi rovatok alá nem tartozó	2	2	1
összesen	199 fő	201 fő	204 fő

Vagyoni állapotukra nézve :

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
vagyonos	2	4	3
némi vagyonnal bir	11	12	13
vagyontalan, szeg.	186	185	188
összesen	199 fő	201 fő	204 fő

Előzőleg büntetve voltak, más büntények miatt :

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
egyszer	92	96	99
kétszer	57	55	56
háromszor	27	24	27
többször	23	26	22
összesen	199 fő	201 fő	204 fő

Megelőző utolsó szabadságvesztés büntetésének tartama :

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
6 hótól 3 év	158	151	148
3 évtől 5 „	26	35	44
5 „ 10 „	14	14	12
10 „ 15 „	1	1	—
15 éven felül előbb halálra ítélve volt	—	—	—
összesen	199 fő	201 fő	204 fő

Előbb legfelsőbb kegyelembé részesült :

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
	3	3	1

Azon időköz, a mely előbbeni és utóbbi büntényének elkövetése közt
etelt :

	1889. évben	1890. évben	1891. évben
6 hótól 3 év	114	96	116
3 évtől 5 év	42	49	55
5 „ 10 éven belül	43	56	33
összesen	199 fő	201 fő	204 fő
Közvetlenül megelőző bünténye :			
	1889. évben	1890. évben	1891. évben
ugyanazon nemű	147	154	161
másnemű	52	47	43
összesen	199 fő	201 fő	204 fő

A fennebbi adatokból különösen feltűnő, hogy a visszaeső bűnösök nagyobb része olyan, a kinek a szülő hiánya miatt a teljes elhagyatottságra lehet következtetni; ezeknek foglalkozása többnyire napszámos, vagy cseléd és oktatásban nem részesült, továbbá vagyoniilag existenciájuk bizonytalan, büntényük többnyire ugyanazon nemű rövid időközök alatt történik és nagyobb részük vagyon elleni büntényekben visszaeső. Mind olyan motivumok ezek, a melyek a visszaesések okaira vonatkozó fennebbi véleményemet határozottan megerősítik.

Az ugyanazon bünténybe többszöri visszaesők és állítólag javítottan fejezetteknek nagyobb része ezen országos fejezetnél kőborló és gáncok és facsér cselédekből áll, akik többnyire lopásokért ismételve vannak büntetve és pedig gyakori esetekben túlságosan enyhén a miből természetesen következtethető, hogy különösen télviz idejére iparkodnak nyílt és nyugalmat biztosító fejezések és börtönök falai közé jutni.

Ilyen és ehhez hasonló esetek tapasztalás szerint többször ismétlődnek és ebből veszi eredetét a helyzet azon sajátossága is, hogy a kőborló cigány, még a fogházi életmódnál is többre becsüli a fejezések rendszeres kezelését és magára nézve előnyösebbnek tartja olyan büntényt elkövetni, a miért ne maradhasson a törvényszéki fogházba, hanem okvetlenül börtönbe vagy fejezékbe jusson. Ez a helyzet signaturája és a humanizmus jótéteményének gyarló fatyu növése.

Ezek volnának tehát a visszaesések szaporodásának motivumai, melyekből kifolyólag fére lehet tenni minden aggodalmunkat, hogy ezen bajon előbb-utóbb segíteni nem válhat lehetségessé. Dolgozókat és a törvényes szigor alkalmazását óhajtjuk és kérjük, és akkor megszűnik ez a ijesztő anomália ha nem is végképen, de talán nem sokára.

Érdekesnek tartom az utóbbi 1891. évről a visszaesőkre nézve közölni, mikép azok közül nemzetiségre és büntényükre nézve a következő százalékok alapítható meg :

magyar volt	99	48.55%
német „	10	4.90%
tót „	20	9.90%
ruthén „	16	7.84%
szerb és horvát volt	5	2.45%
román „	13	6.37%
más (czigány)	41	20.09%
A súlyosabb büntettekben visszaesők százaléka tett :		
gyilkosság	1	0.49%
emberölés	8	3.93%
rablás	15	7.35%
lopás	155	75.99%

Itt is amint látjuk a visszaesések legnagyobb százaléka a lopásbani vissza esésre esik. — Tényleg tehát, az előbbi szakaszban előadott állításomat már magába ez a körülmény is eklatáns módon igazolja.

Munkaviszonyok.

A munkácsi országos fegyintézet munka, az az ipariüzleti viszonyairól szólva, említés nélkül nem hagyhatom azon helyi érdekű és sajtósági viszonyok előleges ismertetését sem, a melyekről a lefolyt három évi működésem alatt már bő alkalmam volt kellő tájékozást szerezni.

A munkácsi országos fegyintézetben már az 1856—7. év óta alapvető munkanemek voltak a cipészeti, kádár, kosárfonó és szabósági iparágak, az asztalos, esztergályos és más iparszerű vállalatok csak az utóbbi időkben lettek meghonosítva és cultiválva. A cipészeti iparág különösen lendületet nyert az által, hogy egy bécsi cég itten a modernebb izlésnek megfelelő üzletet bérelt és folytatott és attól kezdve traditioja lett az intézetnek, hogy képzett cipészeket nyert és ezen iparág még ma is nem a fejlődés stadiumán, hanem határozottan cultivált állapotban van.

Ezután közvetlenül a kádár iparág az, a melynek sajnos már csak multja van és jövője nincs, mert a keresletet nyújtó vidékek, melyek szükségletüket a boros hordókból innen szerezték be a fioxera rovar pusztításai által tönkre vaunak silányítva. A kosárfonás tekintettel arra, hogy a gyümölcs termelés ország szerte nagyobb dimensiokat nyer, a fejlődés stadiumán áll és az utóbbi időben már művészi kivitelű czikkeket is produkál. Az asztalos iparág, az az a faipar meghonosítása és tökéletesbitése a jelen feladatává vált és hogy e tekintetben is már némi haladás mutatkozik arról a legutóbbi vállalataink tesznek tanuságot.

A szabósági iparág és az ungvári hajlitott butorgyár részére előkészített székrészek simitáának gyáripari munkája, hasznos és anyagilag előnyös munkanemet nyujtanak; de az ideális czélt, hogy az a fegyenczek jövőjének megállapítására is hasznos kihatással legyenek, elenyészteti.

Az összes jelenleg üzletszerűleg folytatott iparnemek további üzletezésénél a főczél a jövedelmezőség és a fegyenczek hasznos foglalkoztatása és semmi körülmények közt nem az, — hogy azon munkanemek folytatása által a szabad iparral szemben verseny támadjon. Azért előre is alaptalannak kell nyilvánítanom azon panaszokat, a melyek már megelőzőleg felmerültek és még talán fel fognak merülni a munkácsi országos fegyintézet ipariüzletének állítólag káros és a külső iparra nézve rontólag ható befolyása ellen.

A megjelölt iparágak mindenike nem konkurens irányzattal van felkarolva és üzletezve és éppen úgy a mint most nem az, nem volt ilyen irányzatu az előbbeni időkben sem. Az államilag folytatott üzletezés czélját tekintve a munkának hasznosnak kell lenni a fegyenczeket illetőleg a fenn jelzett okokból, de hogy jövedelmezőnek is kell lenni, azt már úgy hiszem az állam érdeke is megkívánja. A magánosok megrendeléseit, a mi elenyészőleg igen csekélynek mondható, paralizálja a gyáriparszzerűleg folytatott munka és az, hogy többnyire olyan vállalatok fordulnak elő, a melyeket maga az állam improvizál és iparkodik fejleszteni.

A cipészeti például a hatóságok által megrendelt fogházori és hivatal szolgálai csizmák és rabbakkancsok készítésével van elfoglalva, — a kádár-ipar fejlődésének legvirágzóbb korszakában is, nem a helyi érdeket,

hanem a messzebb eső vidéket látta el produktumaival, a kosár kötészet szintén s így nem maradna más kifogásolható iparnem, mint az asztalos ság, ez pedig sem a környékbeli, sem a távolabbi ipart nem akadályozhatja és nem béníthatja meg, mert e vállalat csak tömeges megrendelés által tartható fenn és partialiter azokkal a csekély részekkel, a melyek magánosok részére készülnek ipar vállalatnak nem is jelezhető. Igen előttem le beg egy magasabb czél a faipar ezen ágát kiterjeszteni és itt meghonosítani, de ennek kivitelét épen a helyi viszonyok és körülmények akadályozák mert a vállalatra nincs vállalkozó szellem, nem találok sem kellő anyagi garantiát, sem olyan megrendelőket, a kik épen ezen a vidéker ezen iparágának jövő fejlődését biztosítanák. Iparszerű vállalatot pedig épen az asztaloságból nem szándékozom teremteni, mert ezzel, ha az anyagi czél el is lenne érve, a másik tudniillik a hasznosabb czél, hogy a fegyenczek foglalkoztatása ezen iparnál azok jövőjére nézve is hasznos legyen, semmi esetre így el nem érhető.

A cipész iparágánál mutatkoznak még elenyészőleg igen csekély magán megrendelések, ha ez adhatott, vagy ez adna okot jövőben is panaszra, erre nézve kijelentem, miként szívesen elállok az állam érdekeinek védelmétől, mert senkit sem vezet ide a kényszerűség s legkevésbé az intézetet e tekintetben munkahiány nem sarkalja arra, hogy akár cipőt akár csizmát nyerészkedési uton raktárra készítesen és elvállaljon.

A házi kezelésnek és iparüzletezésnek minden esetre meg van azon érdeke és előnye, hogy az államkincstár részére szolid és biztos jövedelmezőséget iparkodik elérni és biztosítani; de más consortium féle érdek vagy concurrentia, az intézet vezetőségét nem sarkalja.

Ezek után első sorban lássuk például, hogy milyen jövedelmet ért el a munkácsi országos fegyintézet iparüzlete, a házi kezelés meghonosítása óta lefolyt 10 évi időköz alatt mostanáig: Előre bocsájtom, hogy tiszta jövedelem alatt, csak azon összegeket fogom megjelölni, a melyek időnként a munkácsi adóhivatalba tényleg beszolgáltattak; hogy a végén mennyi vagyonnal rendelkezik jelenleg a munkácsi fegyintézeti iparüzlet, azt csak az utóbbi 1891. évi üzleti mérleg végeredménye igazolja.

A munkácsi kir. adóhivatalba befizettetett:

1881. évben	.	.	.	.	.	8,115	frt	83	kr
1882.	"	.	.	.	.	7,850	"	89	"
1883.	"	.	.	.	.	10,212	"	94	"
1884.	"	.	.	.	.	8,491	"	79	"
1885.	"	.	.	.	.	11,500	"	—	"
1886.	"	.	.	.	.	11,967	"	15	"
1887.	"	.	.	.	.	12,000	"	—	"
1888.	"	.	.	.	.	12,000	"	—	"
1889.	"	.	.	.	.	11,100	"	—	"
1890.	"	.	.	.	.	12,120	"	—	"
1891.	"	.	.	.	.	12,000	"	—	"

összesen 117,358 frt 60 kr

A munkácsi adóhivatalból, 1888. évtől 1891. év végeig az országos fegyintézet összes szükségletének fedezésére, az 1890. évi előirányzatot alapul véve körülbelül felvétellett

896,000 frt — kr

ezen összeggel a fennebbi jövedelmet szembeállítva 117,358 .. 60 „

a még mindig fedezetlen állami kiadás és költ-

ség összege 778,641 frt 40 kr

tesz. Ez a tekintélyes kiadási többlet, melybe csak a munkácsi országos

fégyintézet fenntartása kerül, a legfényesebben ipazolja, hogy az igazület jövedelmének fokozása, nem az adófizető polgárok hátrányára, hanem ellenkezőleg azoknak előnyére szolgál.

Keresetek ugyanis a fegyenczek átlagosan véve naponként és fejénként összehasonlítás képen, csak az utóbbi 5 évet véve alapul:

	az államkincstár javára,	a saját javukra
1887. évben	16.45 krt.	3.45 krt.
1888. "	15.95 "	3.61 krt.
1889. "	12.85 "	3.45 krt.
1890. "	15.91 "	3.49 krt.
1891. "	18.57 "	3.65 krt.

Ezen arányból következtethetőleg a kereset képesség fokozását, csak a legutóbbi 1891. évben látjuk.

Az iparület 1891. évi pénzértékbeli forgalma a munka jövedelme, a költségek levonásával a következő arányt tünteti föl:

feldolgoztatott anyag és anyag aprólékban összesen	40,791 frt 78 kr.
műszer kopás és raktározási százalékban "	3,593 frt 65 kr.
munkadíjban összesen	16,169 frt 95 kr.
az összes forgalom	60,555 frt 58 kr.

Ebből esett:

az állam kincstár részére összesen	12,621 frt 68 kr.
a fegyenczek részére	3,503 " 20 "
a fegyenczek segély alapja javára	45 " 07 "
összesen	16,169 frt 95 kr.

a mint fennebb a munkadíj összege mutatja.

Munkanemek az az iparágak szerint a jövedelem volt:

a cipészeti iparágnál	2856 frt 72 kr.
a szabósági "	2724 " 43 "
a faipar ágaknál	8246 " 06 "
a kosárkötészeti iparágnál	2342 " 74 "
összesen	16,169 " 95 "

Az 1891. évi mérleg pedig:

Tehát a mérleg szerint az iparület érték vagyona 1891. év végén	28,516 frt 90 kr.
volt, ebből mutatkozik 1891. év végén tiszta keresmény (jövedelem) összesen	21,350 frt 06 kr.
a melylyel az intézet vezetésének átvételétől az 1889. évbéli mérleg	16,554 frt 83 kr.
összegét szembe állítva, az üzlet vagyonsbeli gyarapodása és szaporodásának értéke 1891. év végén tényleg	4,795 frt 23 kr.

Csoport tételsz.		Cselekvő vagyon állapot			
		Érték		az I. és II. hasáb összehasonlítása után mutatkozik	
T á r g y		I. az év elején	II. az év végén	III. szaporodás	IV. apadás
1	Készletenz	4499	5331	831	965
2	Követelések a megrende- 16 költségvetésből	20-9	6225	4136	—
3	Az igazságügyminiszterium 1889. márc. 16-án 7481. sz. a. kelt rend. folyóan leírt 391 ftt 10 kr. tartó- rásból még teljeszetlen	171	51	16	—
4	Készletben levő anyagok	11905	14406	2497	91
5	" " készárúk	7863	5883	101	56
6	Az üzleti leltári tárgy. ért	1940	2041	—	—
7	(Cselekvő vagyon álladók	25172	33910	50	54
8	A szennvedő tételek lev. u.	3637	5123	60	—
9	Kezelés alatt m. vagyon.	22853	2516	90	—
10	A munkácsi kir. adóhivataltba szállított kész- pénz (jövdelem)	—	—	12000	—
11	A 3 tolyó szám alatt kimutatott 171 ftt 10 krból a m. szízei kir. adóhivataltól befolyt	—	—	120	—
12	A fegyverek részére eső keresemény	—	—	3503	20
13	A fegyverek részére eső keresemény	—	—	45	07
14	Mutatkozik a cselekvő vagyon állapotánál	—	—	23235	70
15	A szennvedő vagyon állapotát hozzáadva	—	—	213	90
16	össze- Levonva a vagyon szaporodásból az apadás Marad a kincstárnak 1891. tiszta jövdelem A fegyverek és a segélyalap javára eső mun- kadíjakat hozzáadva	—	—	23449	68
17	A tiszta keresemény (jövdelem) összesen	—	—	3647	81
18	összesen	—	—	17801	79
19	összesen	—	—	3548	27
20	összesen	—	—	21350	96

Tóth Kálmán, s. k.
igazgató.

Stuller Lajos, s. k.
ellenőr.

Csoport tételsz.		Szenvedő vagyon állapot			
		Érték		az I. és II. hasáb összehasonlítása után mutatkozik	
T á r g y		I. az év elején	II. az év végén	III. szaporodás	IV. apadás
1	Tartozás bevezethető anyagokért	—	—	—	—
2	Megrendeléseknél ka- pott foglaltok	237	23	213	90
3	Az államháztartásból felvett alapítóké szennvedő vagyon álladók	5100	5100	—	—
4	A fegyverek részére eső keresemények	5637	5123	60	—
5	A segélyalap javára eső keresemények	—	—	—	—
6	összesen	—	—	213	90
7	összesen	—	—	3548	27

Az 1891. évben volt 95930 iparos munkanap s így a 17801 ftt 79 kr. tiszta jövdelemből minden egyes fegyver után esik az államkincstár javára 18557 kr.
A fegyverek saját keresete kiesez 3503 ftt 20 kr., e sze-
rint kerestek fejlenkint és naponkint 365 kr.

Demjanovics Iván, s. k.
iparvezető.

Élelmezés, ruházat és házi ellátás.

A fegyenczek élelmezése, ruházata és házi ellátása, a nyilvános árlejtéseken legjutányosabbnak bizonyult ajánlatok és a felsőbb helyen jó váhagyott szerződések alapján el nyert szállítások utján történik és eszközöltetik. — A csekélyebb kiadásokat igénylő cikkek részint első rendű kereskedőktől, részint kézi bevásárlás utján szereztetnek be.

1891. évben költségvetésileg előirányoztatott 525 fegyenc után 18 krjával számítva összesen	34,492 frt — kr.
fegyenc ruházat, világítás és egyéb házi szükségletek 30 frttal számítva, összesen	15,750 frt — kr.
fegyőrségi egyenruházatra 73 főre 40 frtjával	2,920 frt — kr.
összesen	53,162 frt — kr.
Ebből felhasználtatott élelmezésre tényleg az 1890. évről maradt hátralék tartozások törlesztésére	30,245 frt 94 kr.
	785 frt 77 kr.
összesen	31,033 frt 71 kr.

fegyenc ruházatokra az anyag kellékek és munka díjakkal együtt	9,567 frt — kr.
tűzifára kiadatott	1,640 frt 96 kr.
világításra	849 frt 83 kr.
szappan, karbol és ágyszalmára	1,278 frt 08 kr.
kisebb kiadásokra	5,178 frt 66 kr.
fegyőrségi egyenruházatra, anyag és varratási díjakkal együtt	2,193 frt 37 kr.
összesen	51,750 frt 61 kr.
az előiránnyattal szemben	53,162 frt — kr.

mutatkozik megtakarítás . . . . . 1,411 frt 39 kr.

A fegyenczek élelmezése került 1891. év folytán naponként és fejenként átlag véve 16.₄ krba, tehát az előirányozva volt naponként és fejenként 18 krnál 1.₆ krral kevesebbe.

A házi ellátás költségeit összevéve, u. m. a fűtés, világítás és tisztasági eszközök, valamint a fegyenc ruházat 1891. évi költségeit s az ezekből fejenként és naponként egy egy letartóztatottra eső hányadot, a következő kimutatás tünteti fel:

az 1891. év folytán kiadatott fűtésre, világításra és tisztasági eszközök beszerzésére . . . . . 3.777.₈₇ kr.
ebből esik egy letartóztatottra naponként 1.₃₅ kr.

Fegyenc ruházatra kiadatott 1891. év folyamán összesen 9.567.₀₀ kr. e szerint esik egy letartóztatottra naponként és fejenként 5.₁₈ kr.

Ezen adatok alapján egy letartóztatott egyén teljes ellátási költsége tesz fejenként és naponként 22.₉₃ krt. egy egész éven át 83 frt 69.₄₅ krba.

Ha pedig a fegyenczek eltartási költségeihez hozzá adjuk az igazgatás, őrizet, épület fentartás stb. költségeket is, akkor kiszámíthatjuk, hogy minden egyes fegyenc naponként és fejenként valamint egész éven át átlagosan mibe kerül.

Után számítás eszközlése mellett tekintettel az 1891. év folytán eszközölt és alább a zárszámadásban kitüntetett megtakarításokra, fejenként és naponta egy letartóztatott került 43.₇₃ krba, egy egész éven át egy fegyenc került az állam kincstárnak 159 frt 79.₇₀ krba.

Fegyelem.

A fegyelmi vétségek és fegyelmi esetek száma kétfelé ágazó rendszeren alapul. Nézetem szerint a fegyelmi vétségek számának annyinak kellene lenni, a hány fegyencz tényleg egy év leforgása alatt büntetve volt, a fegyelmi esetek száma pedig a szerint alakul, amint kettő vagy esetleg több fegyencz ugyanazon vétséget követi el ugyanazon alkalommal, tehát a fegyelmi eset csak egy és nem több lehet. Igen gyakran megtörténi ugyanis, hogy egy nemű, de tömeges fegyelmi vétség esete forog fenn, kimért fegyelmi büntetés mértéke is ugyan akkor különböző lehet, de azért az széttagolni és az egynemű vétségeket, külön fegyelmi eseteknek jelezni felfogásom szerint legalább is tévedesen alapul.

Mert épen úgy, amint a fegyelmi esetek számából nem lehet következtetni arra, hogy az intézet kezelésében az erély hiányzik, amin alább számadatokkal kifogom mutatni, tévedés volna az is, ha az egynemű és ugyan azon alkalommal tömegesen előforduló, az az több egyén általa elkövetett fegyelmi vétség, külön esetek számába vétetnék és abból vonatnék le a következtetés, hogy a fegyelem lazult-e, vagy sem. En a fegyelem hanyatlásának és a vezetésben az erély hiányának mértékeül nem elfogadnám el, mert akár az egyik, akár a másik esetben csalódnom kellene. A fegyelem lazulását a fegyelmi esetek minősége az az morális beszámíthatósága és nem az esetek száma határozza meg; mert a fegyelmi esetek minőségéből az általános morális állapotra igen is lehet következtetés vonni, de nem lehet azt állítani, hogy az esetek száma után ítélve igazunk lehet akkor is, ha a morális beszámíthatóság enyhébb, tehát még annak daczára az általános állapotra következtethetőleg, a vezetésben az erély hiánya constatálható.

A mult évekről átvizsgált fegyelmi büntetéseknél azt tapasztaltam, hogy a fegyelmi könyv 9 minta tágas rovatára, a tömeges vagy többek által elkövetett egy és ugyan alkalommal előfordult vétségek és nem vétség, vagy külön rovatokba vezetett be, vagy csak a főbűn szerző lett megfenyítve, hogy az esetek száma körvonalozva legyen és talán azért is, mert az erélyesnek látszani akaró kéz ugyanazon tévedé felfogásból indult ki, a milyent fennebb leírtam.

Igy látom például, hogy az :

1879. évben	.	.	.	.	.	73 fegyelmi eset
1880.	"	.	.	.	.	136 " "
1881.	"	.	.	.	.	168 " "
1882.	"	.	.	.	.	173 " "
1883.	"	.	.	.	.	128 " "
1884.	"	.	.	.	.	115 " "
1885.	"	.	.	.	.	148 " "
1886.	"	.	.	.	.	138 " "
1887.	"	.	.	.	.	122 " "
1888.	"	.	.	.	.	158 " "

van följegyezve. A fegyelmi esetek között eltekintve attól, hogy a fegyelmi esetekre szőlő elnevezésekben is nagy eltérések mutatkoznak, tisztán kivehető, miként nemcsak dohány, hanem talp, zsír, pénz, ruha kefe, politur, szivar, tiltott tárgyak, (kártya) sőt pálinka csempészkedés is gyakran fordulnak elő, de tolvajlás elnevezés alatt, míg az utóbbi években nem vezetesen :

az 1889. évben	109	fegyelmi eset
” 1890. ”	110	” ”
” 1891. ”	125	” ”

zött, a dohány, talp, zsír és pénz csempészet eseteit kivéve, morális el-
rálás alá csak olyan esetek jöhetnek, mint a verekedés, egymásnak
gunyolása stb. a melyek épen nem eshetnek a morális beszámíthatóság
vására, sem helyes elnevezésök, sem a ténynek erőlyes elbírálásából ki-
lyólag.

Es mégis, annak daczára, hogy az utóbbi években a fegyelmi ese-
száma az előbbeni évekéhez képest tetemes csökkenést bizonyít, ma-
ból a plausibilis csempészkedés elnevezésből kifolyólag sajnosan kellett
t hallanom, hogy a fegyelem hanyatlást látszik mutatni, mert ime a
lyó év 125 fegyelmi esettel záródott.

Hogy ez nem így van, annak eklatans igazolására közlöm a mult
i fegyelmi esetek közt előfordult, de más például tolvajlás, lopás,
gy tiltott dolgoknak rejtegetése stb. elnevezésekkel szereplő csempész-
dészek eseteit.

1879. évben	73	fegyelmi eset közt volt	25	csempészkedés
1880. ”	130	” ” ” ”	26	”
1881. ”	157	” ” ” ”	52	”
1882. ”	173	” ” ” ”	58	”
1883. ”	128	” ” ” ”	32	”
1884. ”	115	” ” ” ”	48	”
1885. ”	148	” ” ” ”	33	”
1886. ”	138	” ” ” ”	61	”
1887. ”	122	” ” ” ”	42	”
1888. ”	158	” ” ” ”	42	”
1889. ”	109	” ” ” ”	25	”
1890. ”	110	” ” ” ”	21	”
1891. ”	125	” ” ” ”	32	”

Tehát szigoruan utánna tekintőleg nemcsak felületesen lehetett vol-
t ilyen arány mellett, a munkácsi orsz. fegyintézetnél a fegyelem hanyat-
sát constatálni és ebből azt következtetni, hogy talán itt és ebben is nem
kellő erőlylyel és nem öntudatosan jártam volna el.

Ezzel kapcsolatosan mivel csempészkedésről van szó, megemlítem azt
, hogy a fegyintézetekben letartóztatott egyéneknek más mint egy vele
ületett természete a csempészkedés és mivel a tiltott dolgok után az em-
r nem csak fegyencz állapotában, de a közös életben is gyarlóságainál
gva törekszik, megütközni valót még abban sem talállok, hogy például dohány
pipa csempészkedés elő fordult, 3 évet a multból és 3 évet a jelenből
szehasonlítva :

1886. évben	21
1887. ”	19
1888. ”	14

összesen 54 esctben

Ugyanez :

1889. évben	12
1890. ”	11
1891. ”	15

tehát összesen csak 38 esctben.

Annak igazolásául, hogy ez utóbbi években a fegyelem nem lazult,

hanem az előbbeni évekkel szemben szigoribb volt, álljon itt a fegyelmi esetekre alkalmazott büntetési nemek között, a keményebb kurta vas és sötét fogság alkalmazásáról az alábbi statisztika.

1886. évben kurta vas	3	esetben,	setét fogság	1	esetben	alkalmaztatott
1887.	—	”	”	—	”	”
1888.	4	”	”	2	”	”
1889.	19	”	”	—	”	”
1890.	37	”	”	2	”	”
1891.	29	”	”	—	”	”

Az 1891. év folyamán kimutatott 125 fegyelmi esetből, a fegyelmeztek által elkövetett fegyelmi kihágások a következők voltak :

az isteni tisztelet megzavarásáért	.	—
az iskola oktatás	”	—
erkölcstelen tettekért	.	13
szökés vagy ennek megkísérlése	.	—
ellenszegülés	.	26
a házi rend ellen általában	.	66
a munka körül	.	20
	<u> </u>	összesen 125

A kiszabott fegyelmi büntetés :

dorgálás	.	10
kedvezmények megvonása	.	13
munkadíj osztályzatban való leszállítás	.	1
élelmezés megszorítása	.	—
bőjtölés	.	3
egyszerű magán fogság	.	33
szigorított magánfogság (kemény fekhely vagy bőjtölés)	.	36
sötét fogság	.	—
bilincs és kurta vasra verés	.	29
kényszer kabát	.	—
	<u> </u>	összesen 125

Fegyelmi kihágás miatt fenytítve volt :

először fenytítettetett	.	55	egyén
másodszor	”	10	”
harmadszor	”	7	”
negyedszer	”	4	”
hatszor	”	1	”
hétyszer	”	1	”
	<u> </u>	összesen	78

az az estenként, a másodszor, harmadszor stb. fenytítetteteket véve a fegyelmi esetek száma szerint fenytítettetett :

55	egyén	először	.	55	esetben
10	”	kétszer	.	20	”
7	”	háromszor	.	21	”
4	”	négyszer	.	16	”
1	”	hatszor	.	6	”
1	”	hétyszer	.	7	”

fenytítettetett tehát 78 fegyenoz összesen 125 esetben

E szerint a legtöbb vétség, vagy kihágás a házi rend ellen 66-szor fordult elő, a mi a fegyelmi fenytítékek 52,80%-kát képezi, és azután legtöbb :

munka körül elkövetett fegyelmi kihágás, a mi a fegyelmi fenytékek 16.₀₀%-át teszi.

Szigoru magán elzárás 36 esetben alkalmaztatott és ez a letartóztatottak 705 szám arányához mérve a fegyelmi fenytékeknek 28.₈₀%-kát képezi. Egyszerű magán elzárás 33 esetben fordult elő; cz pedig a fennebi forgalmi létszám 26.₄₀%-át képezi. Fegyelmileg fenytve volt, illetőleg fegyelmi fenyték esett minden 6-ik fegyenczre, vagyis perczentekben a letartóztatottak 5.₈₀%-ka volt fegyelmi fenyték alatt.

Vallásos és elemi oktatás.

Azt a kételkedést, a melyet időnként hallunk fölmerülni az iránt, hogy fegyintézeteinkben a vallásos oktatás és nevelésnek erkölcs javító hatására a gonosztevők romlottsága miatt paralisálva van, a gyakorlati tapasztalás már részben megdöntötte, részben oda módosította; hogy a mint a feltételes szabadságolásoknál számokkal módunkba lesz róla meggyőződni, — a vallás erkölcsi oktatásnak tulajdonítható az a tagadhatatlan tény, miként a mi fegyenczeinkben a megátalkodottság és a társadalmi törvények elleni eddig észlelt határtalan tiszteletlenség, — megtörve van.

Az elemi oktatás a 30 évesnél fiatalabb fegyenczek alábbi szám-arányához mérve szintén sikert ígérő reményekre jogosít és mint látni fogjuk az sem épen ritka eset, hogy a 30 éven felüli korban is, az önkéntes jelentkezők száma, ha nem is tulságosan, de aránylag növekedőben van.

A felnöttek oktatását célzó intézkedéseim az 1890. évben életbe léptetett hasznos ismereteket tárgyazó felolvasások által önként fejlődik, és hogy eredménye van, azt kétségbe vonhatatlanul bizonyítja nemcsak a felolvasások tárgyai, hanem azon érdeklődés is, a melyet a felolvasásokra megjelenő fegyenczek száma mutat.

Az 1890. évben tartatott, az iskolai időszak tartama alatt a 2 intézeti tanító által összesen 32 felolvasás. — A felolvasásoknak időnként 40—100-ig összesen 1877 hallgatója volt.

1891. iskolai év folytán felolvasás tartatott 40 izben, a melyeknek összesen 2201 hallgatója volt.

A felolvasások tárgyai voltak :

1890. évben A gyümölcsfák ápolása, Testünk melege, A fatenyésztésről, Az otthonról, Az ora történetete, A fatenyésztés haszna, A méhes fekvéséről, és a méhkasok elhelyezéséről, A fa iskolákról, Az állat tenyésztéséről, A gyümölcsfa iskolákban a tavaszi teendőkről, A házi állatok tenyésztéséről, Szibéria vadonja, vadja és vadász életéről, A szarvas marha tenyésztés és tartásáról, A fejős tehének télen át való tartása és ápolásáról, Az üveg gyártásról, Az agteleki barlangról, A földrengésről, A gyümölcsfák termésre erőltetése, a metszés által, A szarvasmarhák használása, a tejtermelés haszna, A szarvasmarhák igában használása és a marhavyésztésről, Az isszákosságról, A juh tenyésztés, azok nevelése, táplálása és ápolásáról, A juhok gyapju termelése és használásáról, A fajok önfentartásáról, A juhok hizlalása és azoknak betegségéről, Az írás és papiros feltalálásának és fejlődésének története, A vész nélküli körömfájás és a fel-puffadásról, Egy titkos házi ellenségről, Miként fejlődik az állati élet? — A sertés tenyésztéséről, A levegőről, A méhek életéről.

1891. évben Az égtanról, A szőlő műveléséről, A föld életéből, A vízképződésről a földön, A kréta és mész hegyekről, Az őszenyomhatóság

és kiterjeszhetőségről, A hév mérőről, A nehézség és erőről, A **törékeny** ség és nyulékonyaságról, A természettanból, A hangról, A bolygókról, A nap forgásáról, Krajczárból lesz a forint, A lötenyésztésről, A selyemhernyók tenyésztéséről, A buza vetéséről, A tavaszi és őszi veteményekről, A vándor sáskákról, Kis vétkek a gyermek szobából, Vigyázatok a gyermekekre, A tengeri, tatárka és kétszeresről, A borsó, paszuly, bab és len-cséről, A kömény, ániss, komló és dohányról, A burgonya, csicska és tarlórépáról, A föld és népeiről, Északamerika és a tengerpartok körvonalaíró, A Kaliforniai hegységekről, Északamerika völgyeiről, Amerika hegységeiről, A nap járásáról és a csillagokról, A nap és holdfogyatkozásról, A hangról, A mozgást és nyugvást előidéző erőkről, A testek mozgásáról, A melégségről. A rizs és tatárkáról, Az árpa, zab és tengeriről, A buza és rozs tenyésztéséről, A szálló félékröt.

Az iskolai oktatásban részesült fegyenczek száma volt :

1889. évben	.	.	.	.	.	.	261
1890. "	.	.	.	.	.	.	251
1891. "	.	.	.	.	.	.	272
összesen							784

Az iskolában járok között korra nézve :

26 éven aluli volt	.	.	.	.	.	.	399
26-tól 40 évesig	.	.	.	.	.	.	381
40 éven felüli	.	.	.	.	.	.	4
összesen							784

Az oktatásban részesültek között :

jeles eredménnyel tanult	.	.	.	.	.	.	308
középszerű volt	.	.	.	.	.	.	408
rosz volt	.	.	.	.	.	.	68
összesen							784

Az 1891. év folytán oktatásban részesült 272 fegyencz korára nézve volt :

26 éven aluli	.	.	.	.	.	.	148
26 évtől 40 évesig	.	.	.	.	.	.	123
40 éven felüli	.	.	.	.	.	.	1
összesen							272

Az eredményt illetőleg ;

jeles volt	.	.	.	.	.	.	92
középszerű volt	.	.	.	.	.	.	171
rosz volt	.	.	.	.	.	.	9
összesen							271

A vallás erkölcsi oktatásban :

jeles eredményt tanusított	.	.	.	.	.	.	59
középszerű eredményt tanusított	.	.	.	.	.	.	210
rosz " " "	.	.	.	.	.	.	3
összesen							272

A letartóztatottak összes létszám forgalmából 705 fegyencz között a vallás erkölcsi oktatásban :

jeles eredményt tanusított	.	.	.	.	.	.	253
középszerű eredményt tanusított	.	.	.	.	.	.	373
rosz " " "	.	.	.	.	.	.	79
összesen							705

A letartóztatott fegyenczek önmivelődéseinek előmozdítására szolgál a fegyintézet fegyenc olvasmányi könyvtár, mely 69 munka 504 kötet és 356 füzetből áll.

Az iskolai könyvtár külön. 149 munka és 3158 kötetel rendelkezik.

Az 1891. év folytán a 705 forgalmi létszámmal való egybevetés szerént, miután a vallás oktatásban mindenik fegyenc részt vett 100% vehető.

Az elemi oktatásban részesültek 38.29% e tanköteles 92.64% önkéntesen részt vett a fegyenczek 7.35% -ka.

A vallás oktatás eredménye :

jó	.	.	.	.	22.24%
középszerű	.	.	.	.	74.75%
rosz	.	.	.	.	3.00%

Az elemi oktatás eredménye :

jó	.	.	.	.	33.82%
középszerű	.	.	.	.	62.36%
rosz	.	.	.	.	3.80%

Egészségügy és halandóság.

A munkácsi orsz. fegyintézet egészségügyi állapotának mérlegelése és megítélése elég szomorú. Ezt a képet már részben a helyiségek leírásánál fennebb volt szerencsém bemutatni. Növeli a kép szomorúságát azon körülmény is, hogy a fegyintézeti orvos nem az intézet közelében, hanem Munkács városában tartózkodik. Ennek gyászos eredménye nem csak a fegyenczek mostoha kezelése, — mert az intézeti orvos csak alig egy pár órát tölt az intézetbe, azt is sietséggel örli le, — hanem még az is, hogy az intézetet kezelő hivatalnokok, fegyőrök és azok családjai nemcsak a egészségesebb orvosi segínyt nélkülözik, de még azon felül meg kell küzdeniök saját káruk és költségeskedésük mellett az indolentiara és személy válogatásra való mellőztetéssel is.

Az egészségügy és halandósági viszonyokat igen élesen illusztrálja a halandóság a mely tíz évi időköz alatt a következő arányokat tünteti fel ; ugyanis meghalt :

1881 évben	.	.	.	.	.	29 fegyencz
1882 "	.	.	.	.	.	22 "
1883 "	.	.	.	.	.	38 "
1884 "	.	.	.	.	.	47 "
1885 "	.	.	.	.	.	46 "
1886 "	.	.	.	.	.	76 "
1887 "	.	.	.	.	.	65 "
1888 "	.	.	.	.	.	27 "
1889 "	.	.	.	.	.	34 "
1890 "	.	.	.	.	.	44 "
1891 "	.	.	.	.	.	57 "
összesen						485

Ez a szám a letartóztatottaknak csaknem a napi létszámával érkezik el és per centekbe kifejezve átlagosan 10%-ra tehető,

A halálozások szám aránya rohamosan emelkedik amint látjuk 1887. évig, azután apad, hogy ismét fokozatosan mutatta az emelkedést.

Hogy pedig ez nem lehet normális állapot, azt mindenki elfogulatlan megítélheti.

Nehéz kritikát gyakorolni ezen állapotok felett már csak azért mert itt a lelkiismeret kérdése merül fel, a mit kötelesség tudásnak kellene megelőznie.

Nem szándékom az általánosnak jelezhető és időnként előttem felemelkedő és jogos panaszokat regisztrálni mert ez kiválóan nem tartozik a dolog lényegéhez, hanem áttérek a betegedések és egyáltalában a szorosabb értelemben vett egészségügy tárgyalására.

Az 1891. év folytán a betegedésekből esik :

heveny tüdő hurutos betegség	14	esetben	405	ápolási napp
idült „ „	25	„	1614	„ „
tüdő vészes „ „	8	„	342	„ „
tüdő légdag „ „	1	„	199	„ „
heveny tüdő mellhártya lob	19	„	756	„ „
idült „ „	45	„	5054	„ „
heveny tüdő gyümösödés „	14	„	858	„ „
idült „ „	27	„	1873	„ „
heveny gyomor hurut	23	„	323	„ „
idült „ „	20	„	956	„ „
hashártya gyümösödés	7	„	413	„ „
szivbillentyük elégtelensége	3	„	127	„ „
Bright-féle vesekór	2	„	73	„ „
gümös agyburok lob	2	„	27	„ „
gerincz agylob (sorvadás)	1	„	273	„ „
esskor	3	„	166	„ „
váltó láz	19	„	444	„ „
görvély kór	1	„	33	„ „
kimerülés	8	„	473	„ „
orbáncz	19	„	514	„ „
csonthártya lob (csontszu)	14	„	1057	„ „
szemköthártya lob	1	„	8	„ „
füllob	1	„	7	„ „
összes betegedések	277	„	15995	„ „

A legtöbb esetben fordult elő az idült tüdő mellhártyalob, a mely a betegedéseknek 16.54%-kát, az összes folyó évi betegedéseknek pedig 0.28%-kát teszi.

1890. évről maradt	45	beteg
1891. év folytán lett	232	„
összesen	277	„

Ezek között az év folytán :

felgyógyult	103	beteg
javult	65	„
gyógyulatlan szabadult	12	„
meghalt	57	„
1891. év végén ápolás alatt maradt	40	„
összesen	277	„

Meghalt pedig 1891. folytán :

heveny tüdő mellhártyalobban	2	fegyenez
idült „ „ „	7	„

heveny tüdő gümösülésben	12 fegyencz
idült „ „	19 „
idült gyomor hurutban	1 „
hashártya gümösülésben	7 „
Bright-féle vesekórban	1 „
gümös agyburok lobban	2 „
kimerülésben	6 „
—————	
összesen	57 „

Elhalálozott tehát a legtöbb 19 fegyencz idült tüdő gümösülésben, a mely a folyó évi elhalalozásnak 33.37%-át teszi.

A tuberculosis betegségek különböző nemei a fegyintézetek uralkodó betegsége és hogy in specie Munkácson hány halálzási eset fordult elő 10. évi időköz alatt ezen betegségek különböző nemeiben azt érdekesnek tartom az alábbi kimutatásban elősorolni :

1881. évben	.	.	23	egyén
1882.	„	.	21	„
1883.	„	.	19	„
1884.	„	.	31	„
1885.	„	.	32	„
1886.	„	.	48	„
1887.	„	.	49	„
1888.	„	.	16	„
1889.	„	.	19	„
1890.	„	.	31	„
1891.	„	.	47	„
—————			összesen	336 „

Tehát ez a szám a tíz évi időközön belül elhalálozott 485 fegyenczeknek 69.28%-át teszi.

Az 1891. évi orvosi statistikai adatokból kimerítőleg tudjuk, hogy a folyó évi betegedési esetek között, a fegyház büntetés vagyis itéleti idő szerint megbetegedett

az 5 éven alul elítéltekből	139
az 5—10 évig „	119
a 10—15 „ „	19
—————	
összesen	277 fő

Még pedig ezek között az 1891. év végével maradt :

5 éven alul elítélt	9	1	izben beteg volt	108	két izben	16	és többször	6
5—10 évig „	29	„	„	65	„	„	20	„
10—15 „	7	„	„	9	„	„	2	„
—————		a az	45	„	„	„	182	„
—————		összesen	277	fegyencz				

Egészségi állapota a fegyintézetbe való beszolgáltatásakor volt :

	jó	közép	rosz	nyavajában szenvedett
5 éven aluli elítélt	105	26	6	2
5—10 évig „	64	38	14	3
10—15 „	11	6	2	—
—————		az az :	180	70
—————		összesen	277	fegyencz

Foglalkozására nézve az intézetben :

	házi munkával,	munkanemeknél,	irodai munkával
5 éven alul elítélt	7	131	1
5—10 évig „	14	102	3
10—15 „ „	2	16	1
az az :	23	249	5

összesen 277 fegyencz

A meghaltak között kor és ítéleti idő szerént volt :

	20 éven alul,	20—40 évig,	40—60 évig,	60 éven felül
5 éven alul elítélt	1	20	8	2
5—10 évig „	1	15	5	—
10—15 „ „	—	4	1	—
az az	2	39	14	2

összesen 57 fegyencz

A kis-hartai közvetítő intézetbe átszállított és feltételes szabadságra bocsátott fegyenczelekről.

Az életbe léptetett büntető törvénykönyv börtön rendszere az itthoni progressiv börtön rendszer. Ezen fokozatos rendszernek első stádiumában a magán elzárás, másodikban a nappali közös munka mellett a éjjeli elkülönítés, a harmadik a közvetítő intézetbe való átszállítás és negyedik a feltételes szabadságoltatás volna ezen fegyintézetnél is végrehajtandó.

A munkácsi orsz. fegyintézetnél a progressivitás azonban csak a osztályozásban nyilvánul, mert ezen börtön rendszer sarkalatos alapelveinek megfelelő kellékekkel az intézet nem rendelkezik. A mint fennebb láttuk a magán elzárás Munkácson a beszállítottak létszámának csak alig 2₁₅%-án hajtható végre, az éjjeli elkülönítésről pedig a kaszárnya rendszerű építkezés miatt szó sem lehet, Ennek dacára a fokozatos rendszer a minek természetesen a javulás és javíthatásban elérhető fokozatos haladást kellene jelezni, az adott viszonyok mellett is megtartatik, tehát kerülnek ki az intézetből olyan egyének akik büntetésük idejének, ha 5 éven felül voltak elítélve és büntetési idejüknek $\frac{2}{3}$ részét már kitöltötték közvetítő intézetbe szállíthatók és a még hátra levő büntetési idejükből esetleg annyi hónapot a hány évre el lettek itélve, közvetítő intézetbe töltik.

Ezek lesznek a felügyelő bizottság által minden második hónap második szerdáján tartatni szokott ülésekből a közvetítő intézetbe való átszállításra ajánlva és javaslatba hozva. A felügyelő bizottság tagjai Munkácson, a beregszászi kir. törvényszék elnöke, esetleg helyettese ; a beregszászi kir. ügyész esetleg helyettese, egy beregmezei és egy ungmegyei köztörvény hatósági tag, azon kívül a fegyintézeti igazgató, a felekezeti lelkészek és a tanítók. A bizottság jegyzőkönyv vezetője egyik intézeti tisztii őrök, Az itteni fegyintézetből az átszállítás kis-hartára pest megyébe az ottani közvetítő intézetbe történik, a honnan aztán ha büntetési idejüknek $\frac{3}{4}$ részét kiállották feltételes szabadságoltatásra lesznek bocsátva — A közvetítő intézetbe való átszállítás és feltételes szabadságoltatásnak feltétele a kifogástalan dicséretes magaviselet és munka szorgalom. A közvetítő intézetbe való átszállítást épen úgy mint a feltételes szabadságra

oltatást kérelmezni kizárólag csak is magának az illető fegyencnek van joga, a miből kifolyólag ezt a fegyenc érdekében más absolute nem kérelmezheti. — Ha büntetési ideje alatt a fegyenc a fennebbi kivánalmaknak teljesen megfelelt, a közvetítő intézetbe való átszállíttatása iránti kérelmével első sorban az intézet igazgatójához kell hogy forduljon, a ki ebbeli érteleméről felvett jegyzőkönyv alapján ötet a felügyelő bizottságnak ajánlólag vagy elutasítólag, mint a bizottság itteni előadója beterjeszti. A közvetítő intézetbe, avagy feltételes szabadságolásra irányuló kérelmeket, ha azok az előirt feltételeknek meg nem felelnének, joga van az intézet igazgatójának hivatalból vissza utasítani; csak hogy az erről vezetett jegyzéket esetenként a felügyelő bizottság elnökének ellenjegyzés végett bemutatni tartozik.

Ezeknek előre bocsátása mellett hivatkozom a letartóztatott fegyenczek személyes viszonyait tárgyazó előbbeni szakaszra a hol úgy a közvetítő, mint a feltételes szabadságra bocsátott fegyenczekekről is említést tettem.

Hátra volna még itt és ezuttal nyilatkozni arról is, hogy mennyire tartható ez az eljárás evidensnek, a fenn álló munkácsi viszonyok mellett és hogy megfelelő-e a feltételes szabadságolás kedvezménye az ahhoz kövételmenyeknek.

Ezekre teljes őszinteséggel és a tapasztalás által szerzett meggyőződéssel azt mondhatom, hogy úgy az egyik, mint a másik intézmény, a szabályszerűség és törvényre való tekintettel, céljának csak akkor volna teljesen megfelelő, ha az adott viszonyok és körülmények feltevéseinket nem csak látszólag, de tényleg se tennék illusioriuossá.

A naponkénti jelenségnek, az intézet belső viszonya és élete, a fegyenczek magatartása rafineriája és aspiratioi azt igazolják, hogy a rendszer maga megállaná a helyét, de a fél rendszabályok és hiányos berendezkedés a rendszernek csak külső mázát adják meg s a szép keretből hiányzik a kép a lélek a mely az egészet egyöntetűvé és hatályossá tenni volna hivatva.

Ugyanis igen sok ember van, aki képes megtanulni indulatai és szenvedélye felett uralkodni, a rosszat uton utfélen kikerülni, csak azért, hogy célját érhesse. A fegyenc is olyan kettőztetett iparkodással és gonoszságainak leplezgetésével, hizelgással, hivatkodással és megalázkodással igyekszik szándékait kivinni. célját megvalósítani, de hogy valósággal kivult-é voltaképen és nem fog-e ilyen uton csak egy végtelen alattomos-íghoz szoktatott féreggé válni, arról nem kezeskedhetünk.

Az az idáig tartott és nálunk dicsekvéssel felmutatható különben szenvedetes körülmény, hogy eddigelő, sem a közvetítő intézetbe szállítottak, sem a feltételes szabadságolásokra bocsájtottak közt visszaesés nem utatkozik, a józan szemlélet nem vizsgálhatja meg. Tény az, hogy az intézménynek nem lehet és nincs is rossz hatása itt sem, de hogy a való világban, félrendszabályokkal, hiányos eszközökkel rendszertelen viszonyok között a siker és euergikus javulás csak feltételezhető is volna, ezt határozottan tagadom.

Tagadom pedig, nem csak a fennebb elmondott, hanem az általam már 25. évi gyakorlati tapasztalással szerzett alapos ember ismeretemmél. Lehet szép, jó, szent és üdvös a cél, de ha gyarló eszközökkel fogunk kivitelhez és a fejlődést egy oldalú irányba tereljük, előbb-utóbb arról fogunk magunknak meggyőződést szerezni, hogy erőlködöttünk, iparkodtunk, de a tervezett szép épületet homok talajra raktuk le, s így el fog jöni az

idő a mikor az magától össze dől. Vagy mondjuk ki kötelesség szerűleg őszintén, — mert még nem késő — miként meg kell előzni a bajt hogy ne legyen végzetes és problematikus.

Azok a mellék tekintetek, a melyek úgy a közvetítő intézetbe való átszállítások valamint a feltételes szabadságolásoknál a törvénnyel ellenkezőleg érvényre jutottak, hogy tudniillik, télviz idején felügyelő bizottsági ülés tartatik ugyan, de feltételes szabadságolás csak kivételes esetekben, közvetítő intézetbe való átszállítás pedig absolute nem történik éppen olyan indokolatban, mint az, ha valaki az időjárás szeszélye ellen zugolódik, hogy hát nincs mindig szép idő.

1891. évi zárszámadás.

A törvényhozás, a munkácsi orsz. fegyintézet 1891. évi szükségleteire a költségvetési előirányzat szerint, kiadásokra 91,992 frt 00 krt, bevételekre 12,835 frt 00 krt szavazott meg.

A magas igazságügyi kormány által, a munkácsi m. kir. adóhivatalnál tényleg kiutalványozott hitelből az 1891. év folyamára felvettett 86,415 frt 55 kr

Az alábbi kiadás és bevételi táblázat szerint:

mutatkozik az 1891. év végével:	5 547 frt 85 kr
megtakarítás az általánynál:	
a munkácsi m. kir. adóhivatalba szállított üzleti jövedelem	
és egyéb bevétel volt:	12,651 frt 20 kr
az iparüzletnél elért vagyon gyarapodás 1891.	
év végén	4,795 frt 23 kr
az 1891. év végén elért tiszta megtakarítások összege	<u>22,994 frt 28 kr</u>

ZALASZAMMÁS.

Az intézet 1891. évi pénzügyi eredményéről czimek szerint részletezve.

Polg. szám	C z i m	K i a d á s											
		Az 1891. évi előirányzott összeg		Tényleg felvett összeg		Tartalék		A. o. b.					
		frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.				
	I. Személyi jarandoságok :												
1	Tiszti fizetések és lakpénzek	7040	—	6615	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Vallás oktatás	2710	—	2710	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3	Szolgák fizetése és lakbéré	23080	—	22801	60	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Jutalmazások és segélyezések	600	—	540	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Természetbeni elővezmények (szolgák részére)	2920	—	2493	37	—	—	—	—	—	—	—	—
	Személyi jarandoságok összege	36350	—	34859	97	—	—	—	—	—	—	—	—
	II. Dologi kiadások :												
6	Egyházi költségek	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Épületek fenntartása	3000	—	165	56	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Iskolai és könyvtári szükséglet	400	—	338	12	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Utí költségek és napdíjak	200	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	III. Házi kiadások.												
10	Élelmezés	3492	—	3105	71	—	—	—	—	—	—	—	—
	Fegyverruházat fűtés világítás s egyéb szükséglet	1550	—	1823	53	27	—	—	—	—	—	—	—
	Gyógyeszközök s egyéb korbázi szükségletekre	600	—	597	85	—	—	—	—	—	—	—	—
	Leltári tárgyak beszerzése és fenntartása	1000	—	640	—	—	—	—	—	—	—	—	—
11	Biztonsági szükséglet	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12	Fegyverezék szállítása	50	—	175	11	—	—	—	—	—	—	—	—
13	Előre nem látható kiadások	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Dologi kiadások összege	5642	—	5184	18	27	—	—	—	—	—	—	—
	Osszes kiadás	91992	—	86415	55	3037	06	—	—	—	—	—	—
	Bevétel												
1	Ingatlanok és haszonvételekből	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	Utleti jövedelem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Tartási költségek térülménye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Osszesen	91992	—	86415	55	3037	06	—	—	—	—	—	—
	1891. évi jövedelem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1891. évi jövedelem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	megtakarítás	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Utleti vagyonszaporodás 1889-től	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Osszesen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	1891. évi jövedelem	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	megtakarítás	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Utleti vagyonszaporodás 1889-től	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Osszesen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Tiszta megtakarítás 5547 85 Jövedelem 12651 20

Munkácsón, 1891. évi december hó 31. **Török Kálmán,** igazgató

A fegyenczek magán ügyei és azok erkölcsi osztályozásról.

Az 1891. év folytán középszámítás szerint az egyes ipariüzleti munkanemeknél naponként foglalkozott :

a lakatosságnál	. .	1	fegyencz
a kovácsoknál	. .	2	„
a bádogosoknál	. .	1	„
az asztalosoknál	. .	45	„
a kádároknál	. .	35	„
az esztergályosoknál	. .	6	„
az ácsoknál	. .	1	„
a cipészeknél	. .	60	„
a szabóknál	. .	50	„
a könyvkötőknél	. .	1	„
a kefekötőknél	. .	1	„
a kosárfonóknál	. .	50	„
a butor festőknél	. .	1	„
az ostor fonóknál	. .	1	„
a faragó és ráspolyozóknál	. .	67	„
kerti munkánál	. .	3	„
lámpagyújtó volt	. .	3	„
szoba tisztogató volt	. .	15	„
ruha mosó	. .	8	„
szakács	. .	6	„
kenyérsütő pék	. .	6	„
borotvás, borbély	. .	3	„
épület javításoknál mint napszámos	. .	1	„
vízhezúzó volt	. .	16	„
betegápoló	. .	6	„
házi munkás, udvar tisztogató és szemét kihordó	. .	14	„
szellemi munkás, irodai másolás-sal foglalkozó	. .	4	„

tehát naponként átlag 407 fegyencz

munkás.

A letartóztatott fegyenczekhez érkezett és általuk elküldött magán levelek száma 1891. év folytán a következő volt :

érkezett összesen	2230 levél
elküldetett „	2764 „
az összes levél forgalom :	4994 levél
Az érkezett levelekből :	
egyszerű levél volt	2088
pénzes levél	22
ruhával jött	107
könyvekkel jött	13
összesen	2230 levél

Az elküldött levelekből :

egyszerű levél vol	2712
pénzes „ „	10
küldeménynyel	42
összesen	2764 levél

Az előbbeni két év tartama alatt a levelezések száma volt.

	1889. évben	1890. évben
érkezett	1771 levél	2127 levél
elküldött	1553 „	2090 „
összesen :	3324 „	4217 „
A fegyenczeket látogató rokonok között :		
egyszeri látogatásba részesült		132 fegyencz
kétszeri	„ „	59 „
háromszori	„ „	24 „
négyszeri	„ „	9 „
		összesen 224 fegyencz

A látogatók száma az előbbeni két évben volt :

	1889. évben	1890. évben
rokonok által	165	241
idegenek „	—	—
összesen	165	241

A fennálló utasítások szerint a fegyenczeket csak hitveseik és legközelebbi rokonaik látogatták, idegen látogatások más, mint a vár és fegyintézet megtekintése végett nem engedélyeztettek.

A levélírás negyed évenként, minden hó 1-ső vasárnapján, vagy a legközelebbi ünnepnapon történt. Rendkívüli esetekben, midőn a fegyencz rokonaival való kibékülés, vagy vagyoni viszonyainak rendezése, esetleg a családjában előfordult nevezetesebb események által indokolt külön kérelem alapján történik, de semmi esetre sem történt egyetlen egy esetben sem levél írási passzióból, a mint ez elég tévesen feltételeztetett.

A fegyenceknek a háló-börtönökben való beosztása, az azok részére fentartott és engedélyezhető kedvezmények ; valamint a munka beosztás és munka díj osztályzatban való felvétele is, az ezen intézetben általam életbe léptetett erkölcsi osztályozás szerint történik.

Nevezetesen : az élet kor, az erkölcsi alap és a fokokként elérhető érdem osztályzat elveiből kifolyólag az összes fegyenczek kétféle jelző betűt viselnek ugymint a 30 éven aluliak az A. és a 30 éven felüliek a B. betűt.

Az alap osztályzatokban, az első izben fegyháza itélt fegyenczek betűjének színe zöld ; a már egy vagy több izben vissza esőkké fekete. A nem megbecstelenítő bűntényben első izben vissza esők, valamint azok akik hason minősítvény mellett már előbb kihágás vagy vétség miatt elmarasztalva voltak, a beszállítás alkalmával kék betűvel jeleztetnek, a mely osztályzathból egy év eltelte után mivel az ilyen fegyenczek a feltételes szabadságolás kedvezményétől törvény szerint nincsenek kizárva, jó viseletük és munka szorgalmuknak felismerése után fokozatosan és idő közökben, a zöld és esetleg a vörös betűsök osztályzatába is átvitetnek.

A progressiv javulás fokozata szerint egy bizonyos időköz eléréséhez kötött erkölcsi előmenetelt, javulást jelző betük színe a zöld, alap osztályzatuaké vörös, a visszaeső fegyenczeké kék színü.

Az erkölcsi osztályzatba való lefokozás az első izben fegyházzal büntetett, tehát nem vissza eső egyéneknél a kék betűig mehet. A kék betűvel jelzettek lefokozása a fekete betűbe esik, — a vissza esők, — azon elvből kifolyólag, hogy az erkölcsi súlyedés fokozatain lejjebb már ugy sem mehetnek, fegyelmi kihágásaik esetében is, — állandólag fekete színü A. vagy B. betűt hordanak.

A betűk színe fekete pléhre mázolt vörös, zöld, és kék színű vissza esőknél a befestés felesleges.

Ezen osztályozás életbe léptetése 1889. év július havában történt. Az átmeneti időszak tehát 6 hónál állott.

Az 1890. év elejétől már keresztül vitt osztályozás azon és a következő 1891. évben az alábbi kimutatásba foglalható :

1890. év				
	A és B. vörös.	A. és B. zöld.	A. és B. kék.	A. és B. fekete
Január hóban	131	115	56	224
Április „	128	145	60	194
Október „	160	197	78	89
1891. év				
Január hóban	184	173	70	102
Április „	173	149	75	110
Október „	194	117	80	116

A fennebbi erkölcsi osztályozások alkalmával a napi létszám volt

	1890. év	1891. év
Januárban	526 fő	529 fő
Áprilisban	527 „	507 „
Októberben	524 „	507 „

Ezen napi létszámokhoz arányiulva százalékban esett :

1890. évben				
	vörös betűsük %	a, zöld betűsük %	-a, kék betűsük %	-a, fekete betűsük %
Jan. hóban	4.015%	4.374%	9.393%	2.348%
Ápr. „	4.117%	3.634%	8.783%	2.716%
Okt. „	3.273%	2.660%	6.717%	5.887%
1891. évben				
Jan. hóban	2.875%	3.057%	7.557%	5.186%
Ápr. „	2.931%	3.403%	6.760%	4.609%
Okt. „	2.613%	4.333%	6.337%	4.370%

Az 1890. és 1891. év között megtartott fennebbi osztályozás alkalmával előléptetés történt :

	1890. évben	1891. évben
zöld betűből-vörös betűbe	66 esetben	101 esetben
kék „ zöld „	84 „	16 „
fekete „ kék „	27 „	26 „
összesen	177 „	143 „

A forgalmi létszámokat véve alapul százalékokban volt :

1890. évben		1891. évben	
704 forgalmi szám mellett :	66,10.667%	705 forgalmi szám mellett :	101,6.980%
	84,8.381%		16,44.063%
	27,26.074%		26,27.115%

A fegyelmi fenytékek alkalmazásakor, előfordult fegyelmi esetenél lefokozás történt :

	1890. évben	1891. évben
vörös betűből zöldbe	10 esetben	7 esetben
zöld „ kékbe	23 „	22 „
már előbb elő léptetett és ismét lefokozott visszaeső fegyelmeztek, kék betűből feketébe lefokoztattak	24 „	13 „

fegyelmi büntetés a visszaesők		
részéről előfordult	64 esetben	83 esetben
	összesen 121	125

Ezen fegyelmi esetek összege a „fegyelem“-ről fennebb leírt fegyelmi esetek számával azonosak.

A fegyelmi esetek százaléka, a forgalmi létszámoknak megfelelőleg a következő:

1890. évben		1891. évben	
704 forgalmi létszám	10,70 ^{.400} / ₀ .	705 forgalmi létszám	7,100 ^{.714} / ₀ .
	23,30 ^{.609} / ₀ .		22,32 ^{.045} / ₀ .
	24,29 ^{.333} / ₀ .		13,54 ^{.230} / ₀ .
	64,11 ^{.000} / ₀ .		83,8 ^{.494} / ₀ .

Az osztályozás nyilvántartása az igazgató által vezetetik és pedig a legkönnyebben és gyorsan áttekinthető módozat szerint.

Ugyanis az összes fegyencz létszámról lapszámozott 10-es csoportokban, fejszám, név, beszállítási idő, kor, vallás, büntény, ítéleti és a szabadulási idő bejegyzéssel, szaporodási rend szerint egy kézi könnyvben van vezetve. A fogyatkozások pontos feljegyzése és tetszés szerinti megjelölése mellett.

Az osztályozás, a beszállítás alkalmával, az illető beszolgáltatott fegyencz értesítő jegyzékéhez és ítéleteinek áttanulmányozása alapján történik. Az erkölcsi fokozatos előléptetés és osztályozás, — szabály szerint, — a lelkeszek előleges meghallgatása és véleményeiknek az osztályvezető főfegyőrök által elkészített kimutatásokba való bejegyzése alapján negyed, vagy fél évi időszakokban eszközöltetik, a mikor egyszersmind az összes erkölcsi osztályzatok telett külön kimutatásokkal után vizsgálat foganatosítottatik.

Az igazgató által vezetett, és a könnyen hozzá férhetéstől megőrzött osztályozási könyvből, a fegyenczek erkölcsi állapotáról és egyéb körülményeiről mindenkor felvilágosítás nyújtható és a létszám ilyen nyilvántartása mellett a napi létszám minden nehézség nélkül bármely perczben ellenőrizhető.

Ezen osztályozási rendszer könnyen kezelhetősége mellett, azért bizonyult czélszerűnek, mert egyszerű, eredeti, nem complicated és a fenforgó viszonyoknak teljesen megfelelő elvek és adatok alapján van szerkesztve.

Az így megalkotott osztályozási irányuló alap eszmét, a szegedi börtön és az azzal complikált törvényszéki fogházak kezelésével történt megbízatásom idejéből meritettem. Alkalmazni csak Munkácson kísérlettem meg és pedig amint a fennebbi adatok is tunusítják, még itt is teljesen kielégítő eredménnyel.

Javaslatok és indítványok.

A jövőre tervezett átalakítások között első sorban szépészeti és rendészeti szempontból elodázhatatlanul szükségesnek mutatkozik a középső udvar (Rákóczy tér) északi oldalán, a protestans imaház me lé tervezett és a múlt évi november hó 24-éről kelezve 2329/ex 891 szám alatt már műszaki iratokkal együtt magasabb jóváhagyás végett feljerjesztett fészter felépítése.

Kivánatosnak mutatkozik továbbá: a háló szobák, n:agánzárkák és

munkatermek szellőztetési készülékekkel leendő ellátásának tervszámi megállapításán kívül, első sorban a kórházi helyiségeknek új padlózatokkal leendő ellátása. Erre nézve is tétetett ugyan már a múlt év folyamán Október 27-én 1622 szám alatt felterjesztés, de az 1891 év december 31-én kelt 44462/I. M. 1891 számú magas rendelet folytán újabb előterjesztés lesz az engedélyezés iránt felterjesztve.

A kosárkötő műhely előtt elterülő sáncz udvaron tervezett és a múlt év július hó 24-én kelt 1496 számú alázatos felterjesztésem folytán az 1891 évi 31. 685/I. M. 891. október 9-én kelt magas rendelettel engedélyezett egy kosár raktárt Gleicher Izrael és Kolin Náthán tartoznak saját költségükön felépíteni.

Másod sorban és aproximative nézetem szerint — szükségesnek mutatkozik továbbá, ha ugyan nagyobb költségeskedés nélkül kivihetőnek fog bizonyulni, a fennebb említett 44462/I. M. 891. számú kegyes rendelettel műszaki vizsgálatra utasított általános padlózás és a tisztai lakoknál igényelt munkáknak végrehajtása is.

Ezekben körvonalozhatom azt, hogy a jelzett kisebb javításokat illetőleg milyen irányban fogok haladni.

Ami a fegyintézet másnemű átalakítására, vagy épen az intézet kibővítésére czélzó javaslatomat illeti; amennyiben a kényszerítő szükség a munkácsi vár, mint országos jellegű büntető intézet jövőre való fentartását követeli alázatos véleményem az volna, hogy ha ezen fegyintézetben a 10—15 évig és életfogytiglan elítélt egyének lennének letartóztatva, elődázhatatlanul szükséges volna, az adott viszonyok közt, első sorban a kórházi helyiség kibővítése a mely tekintve azt, mikép a kórház előtt közvetlenül egy téres bástya tető nyulik el, tervszerűleg és aránytalanul épen nem rosszul alkalmazható költséggel kivihető volna,

Kivihető volna továbbá az is, hogy a többi szilárd anyagból és tömören épült bástya tetőkön nem magán zárkák, — a mint már tervezve volt, — hanem könnyen szellőztethető és alkalmas munkatermek építtessenek.

Végre épen nem tartanám rosszul alkalmazott költségnek azt sem ha az intézet víz szükségletét kielégítő jelenlegi tapmalom kerékkel felszerelt zár-kut, gőz szivattyuval láttatnék el.

Mert, jóllehet a hivatkozott 44,462/I.M. 1891 számú rendelet folytán tervszerűleg sikerült úgy beosztani jelenleg a taposó kerékhez rendelt fegyenczeket, hogy többé a vizkerék taposásnál előfordult szabály ellenségek absolute elő nem fordulhatnak, az intézet magasabb erkölcsi érdeke még is azt követeli hogy, a megkimélhető inproduktív munkára kényszerített és elfecsérelt emberi munka erő nemesebb irányba tereltessek és a technika már létező más nemével pótolassék.

Említésbe kell itt hoznom továbbá azt is, hogy ezen országos fegyintézetnél, a hely fekvésének sajátságos és kivételes jellegénél fogva már a megelőző időkből tervbe vétetett a várhegy oldalán elterülő szőlők megváltása és ezzel karöltve járólág, az ürülék és szennyvizek levezetésére szolgáló nyílt csatornáknak átalakítása. Erre vonatkozólag a műszaki iratok a magas igazságügy ministeriumnak 1883. év november hó 8-án kelt 31,346/I. m. 1883 számú jóváhagyó kegyes rendeletével együtt az igazgatóság levéltárában fekszenek. A kisajátítás kérdése a kisajátítás iránt a felekkel megindított tárgyalások stádiumában van és a dologi kérdés mártalán a közel jövőben eldöntéshez jutand.

Az e tárgyban történt véleményes jelentésemet megdöntő 30,966. I. m. 1891. számú 1891. év november 29-én kelt magas rendelettel, a vár

hegy oldalán elterülő egész terület kisajátításának eszméje elesvén, ezután azon kérdés vár megoldásra, hogyha a részleges kisajátítás megfog történni, mi történjék a levezető csatornák kiépítésének tervezetével. Miután e tekintetben a viszonyok időfolytán változtak, a mennyiben a beregi vízszabályozó társulat a kerepeczi csatornát a várpalánka község határán és épen a várhegyhez csekély távolságra vezette le a Latorcza folyóba, ezen költséges tervezet kivitele nézetem szerint elmaradhatna, ha a községnek a magas kormány azon intézkedést kegyeskednék elrendelni, hogy az intézeti ürülék és szennyvizet levezető csatornák nyílása, a kerepeczi levezető csatornába bevezetessék, mert előre láthatólag ennek előbb utóbb még azon esetben is meg kell történni, ha a magas kormány kénytelen volna a jelenlegi csatornákat tetemes költséggel beföldni és a még költségesebbé válható emésztő gödrökbe levezetni. Az emésztő gödrök ugyanis, — az azok részére fentartandó és kisajátításra várakozó területtel együtt, — a várhegy azon oldalán elterülő telkek közzé jutna és így ezen csatornák rendszeres öblítésén felül azoknak időszakonként másnemű tisztogatása is természetesen igényeltetvén, a község részéről a panasz és kifogás soha sem fog megszűnni, az okozott és okozandó kellemetlenségek miatt. Legcélzszerűbbnek tartanám a csatornák levezetésének fennebb leirt módozatát ezen okból és tovább nemöleg azért is, mert az esőzések alkalmával az öblítés szükségessége mellőzhetővé válván, az időszakonkénti másnemű tisztogatást is el lehetne kerülni, ha a lefolyás folytonossága, a kerepeczi csatornába való közvetlen bevezetés által lehetővé fog tétetni.

Azon esetben, ha az előadottak szerint a csatorna levezetés létesíthetővé válna, azon könnyebben és kevesebb költséggel keresztül vihető munka szükségessége állana elő, hogy a jelenlegi szétágazó csatornákat, a melyek különböző irányban 4 helyen vannak levezetve, centralni kellene úgy, hogy az intézetből egy a kerepeczi víz csatornához legközelebb eső helyen vezetessenek le az összes ürülék és szennyvizet.

A helyiségek leírása, a mult és jövőendő építkezések iránti előterjesztésem fonalán, a tisztviselők részére haszon élvezetre átengedve levő állami kertek kezelésére vonatkozólag egy alázatos előterjesztéssel bátorodom itt és ezuttal leírásomat befejezni.

A 31,440/I. M. 1891. számú, de folyó év január hó 27-én kelt magas rendelettel az intézeti tisztviselők, a többek közt a kertész fegyenczek használatának megváltoztatása iránti kérelmükkel is, az 1889. év december hó 19-én kelt 40127. szám alatti rendeletben megszabott korlátok alkalmazására való meghagyással lettek elutasítva.

Elöttem, a ki már évek hosszú során át tapasztaltam és jól tudom hogy mennyi izgágaságra és torzsalkodásra vezetett, nem nygán az ügy hátrányára, hanem az igazgatók képességének nagyobb vagy kisebb mérvű hánytorgatásának rovására, az intézeti tisztviselők jogosnak tetsző kivánalmainak elutasítása óhajtottam volna, hogyha egyáltalában egyéni nézetem fordul meg a kérdés eldöntésének akadályá, ne lett volna ez annyira kirívó és önkényt feltételező, mint a hogy az a hivatkozott rendelet rövid elutasító szavaiban, minden indokolás mellőzésével nyilvánult.

Tudjuk, mert hiszen statistikai számadatokkal bizonyítható be, hogy a fegyintézetek külön sajátos viszonyai, helyzete, szóval a rendelkezésünkre álló eszközök milyen nagy gyarlóságokkal vannak saturálva és hogy azoktól vagy azok miatt a büntetés végrehajtásának módozatait nem egy helyen épen az adott viszonyok és körülmények akadályozzák az egyöntetűség elérésében.

Elvileg, és a büntető törvénykönyv kivánalmaira támaszkodva magam is szigoruan óhajtanék tartom és elismerem, hogy kell lenni szigorú és korlátoknak arra nézve, mikép egy és más különböző helyen és időben történő dolgok össze vágólag oldassanak meg, de ha más célzattal megtagadjuk az igazgatóktól azt, hogy belátásuk szerint cselekedjenek, ezzel ha nem is a fejlődést, de minden esetre lélektani motivumok alapján, a szel szenttelen eszközeitől fozzuk meg a jótékonyásra törekvő akarat erőt. Hogy világosabban fejezzem ki magam, elveszük a tisztviselőknek nyújtható de azok által megfizetett, tehát csak látszólagos kedvezményt, de egyszersem nem csak megkötjük, hanem megakadályozzuk a feltételezhető belátással bíró igazgatót abban, hogy saját hatáskörében, nemcsak az ügy érdekét, de a letartóztatottak állapotára való tekintettel a javítás eszközeit megválaszthassa és emberileg járjon el ott és abban a hol és a miben sem a közkivánalomnak, sem magának az ügy fejlődési árnyalatainak nem ártani, hanem hasznára lenni kíván.

A mikor az utóbb 1870. évben nyomtatott intézeti utasítások napvilágot láttak és az első rész „átalános határozatok“ 78. §-sa íródott vagyis jobban mondva németből magyarra fordított, itt és ott terrorismus uralkodott a fegyintézetekben, de fölteszem miként szükséges volt-e szakaszt megszerkeszteni és elfogadni azért, mert a kiknek módunkban volt azt közvetlenül szemlélhetni, a terrorismus daczára, abban az időben a bizalmasabb magán összeköttetés stb. stb. a legképzeltetlenebb módon élt és uralkodott. Az utasítás II. Rész 18-ik szakasza azért látott napvilágot, mert itt a magán összeköttetést nem lehetett providealni és épen egészségügyi, tehát humanitási indokokból is szükségesnek mutatkozott a kertész fegyenczek intézményét természetesen a kellő korlátozások feltétele mellett elfogadni. Hogy ez az intézmény később a progressivitas elveinek elfogadása után sem volt rossz és elvetendő; mutatják, illetőleg mutathatják, — a mint hivatkoztam azon statistikai számadatokra, a melyek a szabadban való mozgás lehetőségének elfogadása mellett az általános egészségügy javulására tetemesen közrehatottak.

Definiom tehát itt az, hogy a fennálló és ismételve megerősített korlátozásnak tapasztalásom szerint nemcsak az lesz az eredménye, hogy a kertek őrizetlenül álván, abból minden létező dolgoknak el kell veszni és kallódnia, hanem sikerült megkötni az igazgatók hatáskörét és arra irányuló működését, hogy sok hasznosnak bizonyult emberéletet ilyen módon a társadalomnak megmenthessen, szóval igen helyes és gyakorlati az intézkedés arra való nézve, hogy a hivatalnokoknak semmi kedvezményt se nyújthatassék, de igen nagyon eltérően nemes és magasabb célzattól a mely a fegyintézeti igazgatók belátására basirozva a hivatkozott utóbbi szakasz által a célját és az arra szolgáló eszközök gyarlóságait egybevetve megadatott.

Ha a jelenlegi fegyintézeti igazgatók miveltsége és megbízhatósága annyira kifogásolható, hogy belátásukra építeni ilyesmit nem lehetséges megmaradok abbéli nézetem mellett, hogy az intézkedés helyes és időszerű de ha feltételezhető mikép az usus, abusossá és a cél nem lehet céltalan ná, óhajtom és kérem, hogy a kerti munkások intézménye az intézetek jó felfogott érdekében; a kellő de nem az érintett korlátok és absurdumig menő szigorítások mellett újból engedélyeztessék.

Tartalom.

	Lap
Bevezetés	3
A munkácsi orsz. fegyintézet fekvése, épületeinek eredete és befogadási képessége	7
A munkácsi orsz. fegyintézet tiszti kara	10
Őrség	12
A letartóztatottak létszámának hullámzása	15
A letartóztatottak személyes viszonyai	16
A vissza esőkről különösen !	32
Munkaviszonyok	37
Élelmezés, ruházat és házi ellátás	41
Fegyelem	42
Vallásos és elemi oktatás	45
Egészségügy és halandóság	47
A kis-hartai közvetítő intézetbe átszállított és feltételes szabadságra bocsátott fegyenczekekről	50
A fegyenczek magán ügyei és azok erkölcsi osztályozásáról	54
Javaslatok és indítványok	57

